

ГЕНДЕР І АКТИВІЗМ

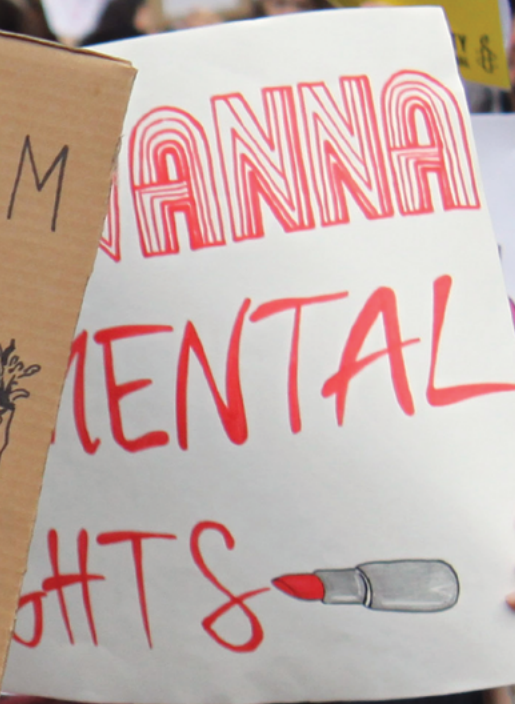
Я

2_2018 (45)

**ЖІНОЧИЙ /
ФЕМІНІСТИЧНИЙ
РУХ В УКРАЇНІ**

**26 РОКІВ ПРОТЕСТІВ:
ЯК САУДІВСЬКІ ЖІНКИ
ВИБОРЮВАЛИ
ПРАВО НА ПЕРЕСУВАННЯ**

**ЯКЕ ВОНО,
ЖИТТЯ ПІСЛЯ 40?**

**РОМСЬКИЙ АКТИВІЗМ
В УКРАЇНІ:
ЯК ЦЕ БУТИ РОМКОЮ
ТА ПРАВОЗАХИСНИЦЕЮ?**

**СВІТОВИЙ
ЖІНОЧИЙ РУХ:
ПОГЛЯД КРІЗЬ
5 КОНТЕКСТІВ**

У ПОПЕРЕДНЬОМУ ЧИСЛІ ЖУРНАЛУ:

«НЕРОЗДІЛЕНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ»

Авторка – Людмила Малес

Якщо матір не відповідає очікуванням на 100 %, вона вже не ідеальна, неповноцінна, погана. Навпаки, батькові в суспільній свідомості достатньо існувати, якщо ж він ще хоч щось робить, то це вже його неабияке досягнення. С. 2-5.

«ГЕНДЕРОВАНА КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНСТВА»

Авторка – Тетяна Антонова

У чому мета і наслідки гендерного маркування дитячих товарів? Чи можливо розірвати павутиння страхів та стереотипів, на якому ця маркетингова стратегія тримається? С. 6-10.

«ЗАСТИГЛЕ ЖИТТЯ В ОДНИХ, РУХЛИВЕ – В ІНШИХ: ПЛІТКИ З ДИТЯЧИХ МАЙДАНЧИКІВ»

Авторка – Аліна Курлович

Дитячий майданчик – проєкція майбутнього дитини. Діти виростають і потрапляють до світу, де в центрі – чоловіки, а жінки так і сидять обабіч – зі стрічкою, посудом і айфоном. С. 11-13.

«ДОСВІД ТАТІВСТВА У ГЕТЕРОНОРМАТИВНИХ УКРАЇНСЬКИХ СІМ'ЯХ»

Авторка – Ірина Троян

У статті розглянуто нормативні уявлення чоловіків про роль і статус тата (соціальні очікування, власні переконання і поведінкові практики) та рефлексії щодо досвіду батьківства на різних етапах життя. С. 14-19

«СВІТ У НЕРІВНОСТЯХ І ДОСЯГНЕННЯХ»

Ведучий рубрики – Володимир Карпов

Резонансні тематичні новини з усього світу. С. 20-21

«ВІДПУСКА З ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ: НЕОЧІКУВАНІ НЮАНСИ»

Авторка – Олена Зайцева

Перешкоди для батька щодо отримання відпустки з догляду за дитиною виникають радше на рівні людського чинника (тлумачення), ніж власне на рівні положень законодавства. С. 22-24.

«ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ «ЗАРАЗ» – РЕАЛЬНІ ТРАГЕДІЇ «ПОТІМ»: ПРОГУЛЯНКОВІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ»

Авторський колектив – Ольга Андрусик, Олег Маруценко

Спробуйте навчитися проводити невидиму причинно-наслідкову лінію між «невинною повсякденністю» батьківських дій та реакцій «сьогодні» і тими можливими, віддаленими для дитини, трагічними обставинами життя «завтра». С. 25-27.

«ДИТЯЧІ ШЛЮБИ: ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ»

Авторка – Тамара Марценюк

На практиці існує дві основні причини отримання дітьми до 18 років дозволу на шлюб: вагітність і релігійні переконання. С. 28-31.

«ЛІБЕРАЛЬНІ ЦІННОСТІ АБО РОДИННІ ТРАДИЦІЇ – ЩО ОБИРАЮТЬ ДІТИ З ІММІГРАНТСЬКИХ РОДИН?»

Авторка – Любов Гордієнко

Етнічні автостереотипи відіграють не останню роль у разі виникнення фундаментального конфлікту між базовими цінностями іммігранта чи іммігрантки та приймаючого суспільства. С. 32-35.

ГЕНДЕРНИЙ ЖУРНАЛ «Я»
Журнал виходить із 2003 року

Видання Гендерного
інформаційно-аналітичного
центру «КРОНА»

Головний редактор:
Олег Марущенко
oleg.maruschenko@gmail.com

Літературна редакторка:
Олена Масалітіна (Малахова)
omalakhova@ukr.net

Фоторедакторка:
Ольга Андрусик

Ілюстрації:
Марія Чорна

Дизайн і верстка:
Оксана Брюховецька

Адреса редакції:
E-mail:
center.krona@gmail.com

У разі часткового або повного передруку публікацій послання на журнал «Я», авторок та авторів є обов'язковим. За достовірність інформації відповідають авторки та автори матеріалів. Редакція не завжди поділяє позицію авторок та авторів публікацій.

Електронну версію цього журналу, а також попередні номери можна знайти на нашому Гендерному порталі www.krona.org.ua.

На обкладинці
використані фото з
феміністичного маршу
8 Березня в Києві та з
акції «Я не боюсь сказати»
(2017 р.).
Автор фото – Сергій Мовчан

2 ОЛЕСЯ БОНДАР:
«СУПРОТИВ З БОКУ
АНТИГЕНДЕРНИХ РУХІВ,
РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ,
ТИСК НА ЖІНОЧІ
ОРГАНІЗАЦІЇ ЗРОСТАЄ»
Бесіду веде Аліна КУРЛОВИЧ

6 СВІТОВИЙ ЖІНОЧИЙ РУХ:
ПОГЛЯД КРИЗЬ
5 КОНТЕКСТІВ
Ніна ПОТАРСЬКА

10 РОМСЬКИЙ АКТИВІЗМ
В УКРАЇНІ:
ЯК ЦЕ БУТИ РОМКОЮ
ТА ПРАВОЗАХИСНИЦЕЮ?
Альона КАЗАНСЬКА

14 ФЕМІНІТИВИ
ЯК НЕУСВІДОМЛЕНИЙ
РЕСУРС ДЛЯ УСПІХУ
ЖІНОЧОГО
АКТИВІЗМУ
Олена МАСАЛІТІНА
(МАЛАХОВА)

16 ЕКСПЕРТНЕ ОПИТУВАННЯ
ЖІНОЧИЙ /
ФЕМІНІСТИЧНИЙ
РУХ В УКРАЇНІ

22 СВІТ У НЕРІВНОСТЯХ
І ДОСЯГНЕННЯХ

Випуск виходить за підтримки Українського жіночого фонду і Фонду імені Гайнріха Бьоля, точка зору яких не обов'язково збігається з авторською і позицією редколегії.

24 МАРІЯ ДМИТРІЄВА:
«В ОСНОВІ ЖІНОЧОГО
АКТИВІЗМУ МАЄ БУТИ
ФЕМІНІСТИЧНА
ІДЕОЛОГІЯ»
Бесіду веде Ірина ЛАДИКА

27 ФЕМІНІСТИЧНИЙ
АКТИВІЗМ
В УКРАЇНІ
У ХХІ СТОЛІТТІ
(фрагмент книги
«Чому не варто
боятися фемінізму»)
Тамара МАРЦЕНЮК

30 ЯКЕ ВОНО, ЖИТТЯ
ПІСЛЯ 40?
Оксана ДАВИДЕНКО

33 26 РОКІВ ПРОТЕСТІВ:
ЯК САУДІВСЬКІ ЖІНКИ
ВИБОРЮВАЛИ
ПРАВО НА ПЕРЕСУВАННЯ
Наталія МАЛИНОВСЬКА

36 НАШЕ АВТОРСЬКЕ
КОЛО

- **ОЛЕСЯ БОНДАР:**
- **«СУПРОТИВ З БОКУ**
- **АНТИГЕНДЕРНИХ РУХІВ,**
- **РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ,**
- **ТИСК НА ЖІНОЧІ**
- **ОРГАНІЗАЦІЇ ЗРОСТАЄ»**

- Бесіду веде **Аліна КУРЛОВИЧ**

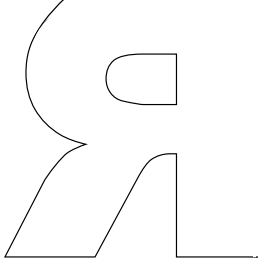
«Доки гендерні питання будуть лише жіночими – нічого не зміниться.»

Укrajнський жіночий фонд в Україні заснували у 2000 році. У той час донорські організації закривали жіночі програми або зменшували їхнє фінансування, деякі донори йшли з країни. Група активних жінок зрозуміли, що необхідна структура, яка б системно залучала кошти для підтримки жіночих організацій та ініціатив. Так виникла ідея створити «Український жіночий фонд» (далі – УЖФ – ред.). Від початку своєї діяльності Фонд підтримує ініціативи жіночих організацій, спрямовані на захист та просування прав жінок, допомагає їм відігравати активну роль у процесах розбудови демократичного суспільства, що забезпечує рівність, справедливість та реалізацію людських прав. Наразі Фонд фокусує свою діяльність на підтримці організаційної спроможності жіночих організацій, посиленні їхньої взаємодії та співпраці і розвитку феміністичного руху в Україні. Ми поспілкувалися з директоркою УЖФ Олесею Бондар про сучасний стан активізму в Україні, про тенденції та причини проблем.

– Яким Вам бачиться розвиток феміністичного руху за роки незалежності? Яким цей рух є зараз? Назвіть два-три його здобутки.

– Рух – як живий організм. Дуже багато організацій, що існували тоді, вже зникли. Є організації, що навпаки посилилися і зараз відіграють важливу роль у розбудові гендерної рівності в Україні, багато з'явилося нових організацій. Є відчутна різниця. Тоді це були організації, що вийшли з радянського простору, що більше говорили про жінку, як про берегиню домашнього вогнища, опікунку оселею та родиною. Рух змінився, і зараз зовсім інші погляди. Більшість молодих організацій цілеспрямовані, амбітні й чітко розуміють, що потрібно змінювати в Україні.

Говорячи про здобутки, не можна не згадати два закони, що були ухвалені в Україні. Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». І, авжеж, відкриття нових професій для жінок на військовій службі. Це сталося, зокрема, завдя-

ки адвокаційній кампанії УЖФу. Хотіла наголосити – це яскравий результат співпраці жіночих організацій з донорськими організаціями і державними структурами, які мають політичну волю щось змінювати. Створення офісу Урядової уповноваженої – це також важливе досягнення.

– Минулого літа УЖФ проводив самооцінку жіночого руху, в якій взяли участь чимало регіональних жіночих організацій. Однією з найбільших проблем Ви вбачали відсутність комунікації між організаціями. Чому так склалося в Україні?

– Дійсно, ця проблема існує. Про це часто говорять, але ми продовжуємо стикатися з тим, що активні жіночі організації не співпрацюють і не знають, чим займаються їхні колеги в регіоні. Я думаю, що тут є кілька причин. Одна з них – брак ресурсів для жіночих організацій. Вони, начебто, готові співпрацювати, але відчують одна в одній конкуренток.

Можливо, ще не виникало великої потреби в комунікації. Але зараз жіночі організації наблизились до усвідомлення: без співпраці буде дуже важко досягти результатів. Супротив з боку антигендерних рухів, релігійних організацій, тиск на жіночі організації зростає. Скажімо, коли у Верховній Раді розглядали законопроект щодо заборони абортів, усі жіночі організації разом сказали «ні». Я думаю, що це мусить спрацьовувати й надалі, а не тільки тоді, коли ситуація вже є гострою. Адже є прикрі випадки, коли жіночі організації не підтримали інші рухи, скажімо, за права ЛГБТ-спільнот.

– У який час активізуються жіночі організації? Які зміни у суспільстві цьому передують?

– Приміром, Стамбульська конвенція показала: якщо ми не будемо виходити єдиним фронтом, результату не буде. Жіночі організації діяли розрізнено: хтось працювали з депутатським корпусом, хтось намагалися донести розуміння важливості ратифікації. Але зрештою, церква виявилася сильнішою. Вона натисла так сильно, що депутати не ухвалили.

У приватній розмові депутати зізнаються: «Поки жіночі організації роздають свої брошури і підвищують обізнаність, ті дзвонять на наші телефони і розказують, що ми мусимо покаятись і не голосувати за все, що має слово «гендер». Тому ми в цьому плані повинні брати приклад з церков, які, з одного боку, є різними, але, за потреби об'єднуються і виступають єдиною силою проти гендерної політики, роблять це, і дуже ефективно.

– Які Ви бачите методи впливу?

– Однозначно співпраця з депутатським корпусом напряму – дієвий спосіб. Зараз до діалогу відкрите Міжфракційне об'єднання «Рівні можливості», що готове підтримувати жінок. Потрібно більше працювати з жінками на місцях, тому що часто трапляється, що самі жінки не підтримують ідеї активної участі жінки у політиці, аргументуючи це «брудною» справою та необхідністю більше уваги приділяти родині і дітям, а не лізти в політику. Тож це розуміння треба змінювати.

Та доки гендерні питання будуть лише жіночими – нічого не зміниться, треба доносити чоловікам, що підхід гендерної рівності важливий для всього суспільства і від цього виграють як жінки і дівчата, так і чоловіки й хлопці.

– Зараз топовий напрямок активізму – проблеми переселенок. В Україні так склалося, що проблеми ВПО переважно вирішуються за допомогою громадських ініціатив. Скажіть, чи повинно так бути? Чи є моменти, які повинна перекласти на себе держава, і які не можуть ефективно вирішуватися громадськими організаціями? І навпаки.

– З початку військового конфлікту УЖФ в різних регіонах працює з жінками, які були змушені тікати від війни. «Нові мешканки» – величезний ресурс для громад, вони дуже активні, цілеспрямовані, прагнуть змін. Багато з них приїхали з великих міст, де мали комфорт, урбаністику, доступ до інформації, послуг. Переїхавши в маленькі міста і села, вони зіткнулися з нестачею таких умов і зачасту мають бажання покращити життя в приймаючих громадах. Але як засвідчив наш

«У приватній розмові депутати зізнаються: «Поки жіночі організації роздають свої брошури і підвищують обізнаність, ті дзвонять на наші телефони і розказують, що ми мусимо покаятись і не голосувати за все, що має слово «гендер».»

досвід, ВПО не вдається вийти на владу напряду. Жінки розповідали, що до участі в наших активностях намагалися самотужки звертатися до влади та доносити свої проблеми, але їх не чули. А зараз, після відповідного навчання з ефективних комунікацій, адвокації, прав людини, вони почуваються впевненими у собі, знають до кого звертатись, які важелі задіяти, і до них ставляться інакше – дослухаються, запрошують на обговорення, що стосуються розвитку громади.

Громадські організації відіграють величезну роль у побудові діалогу між внутрішньо переміщеними особами і владними структурами, допомагають доносити проблеми, відпрацьовують ефективні, інноваційні моделі вирішення питань, які можуть успішно поширюватись і реалізовуватись в інших областях України.

– Я помічаю, що дедалі більше молодих дівчат долучаються до громадської діяльності. Чи стає активізм «молодшим»?

– Однозначно! П'ятнадцять років тому – це була інша якість жіночих організацій, інші бачення, стратегії. Зараз підросло покоління, що народилося в незалежній Україні. Воно вже здобуло у вихованні і навчанні інші цінності. Несправедливість, яку вони бачать стосовно жінок, штовхає їх приходити в активізм. Ми можемо багато говорити, що ми рухаємося до європейських цінностей, декларувати їх, але на кожному кроці ми стикаємося з дискримінацією, із зневажливим ставленням до жінок, з нерівністю. Авжеж, дівчата та молоді жінки на це реагують і приєднуються до феміністичного руху... І це не означає, що вони відмовляються створювати сім'ї і виховувати дітей (у чому часто звинувачують феміністок). Це означає, що вони хочуть професійно реалізуватись у житті, сповідують демократичні цінності та недискримінаційні підходи і прагнуть досягти цього у своїй країні.

– Як Ви вважаєте, чи є різниця у якості активізму молодого покоління і більш зрілого?

– Я би говорила не про різну якість, а про різні підходи. Однозначно молоді активістки діють рішучіше, використовуючи інноваційні засоби і креативні ідеї. Вони дійсно приносять новий погляд. Але більш зріле покоління володіє неоціненним досвідом, знаннями, напрацюваннями, інституційною пам'яттю. Посилення співпраці між активістками різних поколінь дасть якісно новий результат у досягненні гендерної рівності та впливатиме на сприйняття суспільством феміністичного руху як об'єднаного, різноманітного та ефективного.

– Чи відрізняється мотивація у більш зрілого покоління, яке зараз приходить в активізм?

– Жінки приходять в активізм з різною мотивацією: дехто після відповідного навчання дивиться на світ через «гендерні окуляри» і усвідомлює результати та вплив гендерної нерівності на їхнє життя, життя близьких для людей і хоче змінити ситуацію, дехто «закохується» в громадську діяльність і хоче впливати на наявну ситуацію, дехто просто підтримує акції жіночих організації через відчуття солідарності та причетності. До наших активностей на сході України приєдналась жінка з бізнесу: залишила бізнес на чоловіка і сина, а сама активно поринула у громадське життя. Вона все життя розуміла, що хоче робити щось більше, але не розуміла, що саме. Лише зараз усвідомила, що треба йти в громадську активність, бо тут вона може бути корисною.

– Є різниця у запиті і потребах жінок з різних регіонів України?

– Як свідчить самооцінка жіночого руху, яку УЖФ робив за кластерною системою минулого літа, активістки з різних регіонів – західного, південного, східного і північно-центрального регіонів – мають як багато спільних потреб, так і є індивідуальні.

Ми дійсно побачили, що потреби відрізняються. Якщо в одних регіонах ми чули, що питання безпеки не є актуальним, то, наприклад, в південному регіоні жінки зазначали, що воно актуальне. Ми, в силу останніх подій, нападів на правозахисниць, бачимо, що це питання стає актуальним в Україні, хоча раніше правозахисні організації почували себе більш безпечно.

Усі регіони відзначили, що не вистачає співпраці, але стосовно лідерства думки розділились: одні говорили, що лідерство достатньо сильне в жіночих організаціях, і це є плюсом, другі вказували на те, що в жіночому русі лідерство слабке і потребує підтримки.. Багато говорили про важливість співпраці з іншими рухами, підрухами, про безпеку, загальний порядок денний. Пріоритетними напрямками, що потребують посилення, визначили співпрацю та інфраструктуру підтримки.

Для нас було дуже важливо залучити активісток різних поколінь до самооцін-

ки, оскільки протягом тривалого часу відбувалися дискусії щодо труднощів співпраці і розбіжностей у поглядах, розумінні та баченні розвитку жіночого руху між молоддю та активістками більш старшого покоління. Але результати самооцінки виявили, що думки молодих феміністок і досвідчених про слабкі та сильні сторони, пріоритети жіночого руху в Україні збігаються майже на 100 %. Ми зрозуміли, що проблема полягає у нестачі діалогу і спілкуванні, тому будемо сприяти створенню простору та можливостей для діалогу та співпраці між феміністками різних поколінь. Результати опитування були відкритими, аби організації використовували їх для своїх цілей, планування, спілкування з потенційними донорами тощо.

Наступного року ми плануємо провести більш поглиблену самооцінку та побачити, чи змінилася ситуація.

Жіночий рух не є гомогенним в Україні. Не можна сказати, що він приблизно знаходиться на одному рівні в різних регіонах. Є дуже активні регіони, але є і регіони з меншою активністю. Ми намагаємось застосовувати індивідуальний підхід і спрямовувати більше нашої уваги та підтримки тим, хто найбільше її потребує, щоб дати жіночим організаціям можливість проявити себе, стати більш видимими.

– УЖФ функціонує також в Молдові і Беларусі. Чи знаєте Ви, як там діє жіночий рух і, власне, які виклики стоять перед ним? Чи успішно їх долають?

– Наразі УЖФ не є активним у Беларусі. Це рішення було прийнято Правлінням Фонду через низку причин, які не сприяють наданню підтримки беларуським жіночим організаціям. Раніше вони брали участь у конкурсах, отримували від нас фінансову підтримку. Та кілька років тому масово почали відмовлятися від грошей на проекти через пильну увагу державних структур та необхідність реєструвати отриману допомогу в державних структурах, що є бюрократичним і доволі виснажливим процесом. До того ж, наразі допомога з України знаходиться під подвійним наглядом і інтерпретується як потенційно небезпечна, яка може занести «вірус революцій» до країни.

Там є прогресивні організації, які багато роблять, але свою діяльність не демонструють відкрито. Вони можуть безпечно і відкрито говорити про жіночі ініціативи, що не викликають особливого інтересу з боку держави або підтримуються нею, – жіноче здоров'я, домашнє насильство тощо, але не говорять про жіноче лідерство, політичну участь, права ЛГБТ-спільнот. Ми дуже сподіваємось, що ситуація зміниться і ми зможемо надавати підтримку жіночим організаціям Беларусі знову.

Стосовно Молдови. Там ми працюємо і підтримуємо як молодих правозахисниць, так і досвідчені організації. В основному свою діяльність організації спрямовують на протидію насильству щодо жінок – там дійсно жакливо із цим. Ми спілкувалися з багатьма організаціями, і жінки, які там працюють, постійно ділилися з нами своїм негативним досвідом щодо насильства: «Мене ледь чоловік не вбив, тому я допомагаю жінкам», «мою бабусю чоловік убив, тому не хочу, щоб це повторилося зі мною». Також актуальним напрямком роботи є посилення економічної спроможності жінок, оскільки країна зіткнулася з серйозною проблемою виїзду молоді з країни у пошуку кращого життя. Окрім цього, жіночі організації потребують посилення їхньої організаційної спроможності та набуття навичок адвокації для вирішення актуальних питань для жінок.

«Дівчата та молоді жінки приєднуються до феміністичного руху, і це не означає, що вони відмовляються створювати сім'ї і виховувати дітей.»

● СВІТОВИЙ ЖІНОЧИЙ РУХ: ● ПОГЛЯД КРІЗЬ 5 КОНТЕКСТІВ

● Ніна ПОТАРСЬКА

Глобальний феміністський рух, або ж жіночий рух, бере свій початок від глобальних кампаній за виборче право та право власності для жінок. Останні півтора століття були сповнені драматичних соціально-політичних змін, які цілком змінили реальність жінок у багатьох країнах світу. Виборче право, право на власність, на освіту й рівну оплату праці, репродуктивні права, захист від домашнього та сексуального насильства, відпустка з догляду за дитиною – усе це здобутки зусиль багатьох жінок. І також те, що ми, сучасні жінки, сприймаємо як усталену норму життя.

Усе почалося з того, що невелика група жінок почала замислюватись над тим, з якої причини ми маємо менше прав, як це виправдовується, які сили на це впливають. Щоб прибрати слово «чоловічий» із конституції Америки, жінки витратили 52 роки. За цей час було проведено 480 кампаній. 30 кампаній за включення вимог суфражисток до програм кандидатів. Було зібрано мільйони доларів, переважно у вигляді дрібних пожертв. Сотні жінок присвятили цьому своє життя.

Насильство – важлива частина парадигми феміністичної критики, особливо підчас конфліктів, які суттєво підривають права жінок, посилюючи розподіл на чоловічі та жіночі ролі. У той же час конфлікти надають можливості для залучення жінок у маскулінні сфери життя. Під час конфліктів стає помітним зв'язок між насильством на війні та насильством у мирний час, домашнім насильством. Тому однією із ключових тем міжнародного жіночого руху є повістка «Мир, жінки, безпека», що покликана не тільки зменшити негативний вплив конфліктів, а й попередити виникнення нових, через посилення інклюзивності.

1899-го року Міжнародна жіноча рада на Лондонському конгресі ухвалила резолюцію із підтримкою ідей миру та арбітражу, що була ухвалена на першій мирній конференції в Гаазі (Нідерланди). Керівництво Ради особливу увагу приділяло тим державам, де мілітаристські тенденції були виражені найбільше, і не випадково наступну Раду було скликано у Німеччині, де жіночі рухи перебували в опозиції до офіційної позиції держави. Перші реалії, із якими стикаються жіночі пацифістські рухи підчас війни, – приховування насильства, моральна мобілізація патріотичних суфражисток у підтримці держави.

Міжнародна ліга жінок за мир і свободу (WILPF) – їй передувало створення Жіночої партії миру (WPP) 1915-го року – була розділена аргументом, який, як і раніше, переважає в феміністському світі і теоріях конфліктів на початку XXI століття: розкол між патріотизмом і пацифізмом. Головний аргумент патріотичної фракції базувався на можливості розширення участі жінок у прийнятті рішень.

Звісно, жіночий / феміністський рух не був однорідним тоді, не є таким і зараз. Продовжують виникати гарячі дискусії навколо ролі жінки у суспільно-політичних процесах. Вони відбуваються як на глобальному, так і на локальному рівнях, спираючись на культурні, релігійні та історичні особливості.

Минулого року я долучилася до глобальної мережі ICAN – незалежної організації, що зареєстрована в США, місія якої полягає в підтримці активізації громадянського суспільства у справі забезпечення прав жінок, миру та безпеки людей у країнах, постраждалих від конфліктів, перехідного періоду. І ця взаємодія дала можливість поглянути на активність рухів за права жінок з перспективи різних контекстів, що, безумовно, розширило моє сприйняття та розуміння актуальних феміністичних дискусій в Україні.

Пропоную вашій увазі серію взятих мною інтерв'ю із активістками з різних куточків світу – Єгипет, М'янма, Колумбія, Сомалі та Афганістан – про те, які актуальні виклики перед жінками та жіночими рухами існують у їхніх країнах, що їх надихає продовжувати боротьбу за права жінок та що вони хочуть побажати своїм колежанкам з інших країн.

Файза Дхокоб Мохаммед (Сомалі)

«НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ НАШОЇ КОНСТИТУЦІЇ СКАЗАНО: УСЕ, ЩО СУПЕРЧИТЬ РЕЛІГІЇ, НЕ ДОЗВОЛЯЄТЬСЯ»

– Мене звуть Файза Дхокоб Мохаммед (Faiza Dhocob Mohamed). Я з Сомалі. Працюю в Національній коаліції захисту прав людини в Сомалі та Сомаліленді (Somali Human Rights Defenders Coalition).

– Скажи, які основні проблеми у сомалійських жінок?

– Проблем багато. Жінки не хочуть об'єднуватися, навіть збиратися разом, нерідко ненавидять одна одну. У 2016-му році кількість жінок у нашому парламенті зросла, але вони не представляють інтереси жінок як групи.

– А які проблеми виникають у повсякденному житті?

– У кожному домогосподарстві працюють жінки. Чого вони потребують, так це миру. Бо не мають спокою, коли виходять назовні, іноді стикаються з вибухами, гинуть. У нас високий рівень домашнього насильства, багато зґвалтувань. У Могадішо живе дев'ятирічна дівчинка, яка тричі була зґвалтована і має, як результат, трьох дітей...

– Що може допомогти вирішити ці проблеми?

– Перш за все, нам потрібна технічна підтримка. І фінансова також. Якщо провести тренінги із жінками, вони зможуть далі навчати інших. Фінансова підтримка допомогла б організувати велику подію, де вони поділилися б знаннями.

– Ти феміністка?

– Так, звісно, я феміністка. І мені це подобається.

– Чи є феміністські рухи чи групи у Сомалі?

– Дуже-дуже мало. У нас є 2 або 3 організації, які цим займаються, але потенційно їм ще є куди рости. До того ж, власне наш контекст такий, що люди зазвичай роблять те, що подобається владі. Багато організацій працюють з дітьми і молоддю, але коли справа доходить до роботи з жінками... Є розуміння, що владі таке не сподобається.

Але ж ідеться про наші права, і ми повинні за них боротися! У Сомалі не дозволені аборти. Бо ми – ісламська країна. На першій сторінці нашої Конституції сказано: усе, що суперчить релігії, не дозволяється.

– Це не обговорюється?

– Саме так! Але ж аборти все одно робляться, тільки неофіційно, є багато шляхів для цього... Або, наприклад, розлучення. Жінка каже: мені треба розлучитися, я не хочу більше жити з цим чоловіком, а суд у відповідь: «Ні, насправді Ви йому дуже подобається». І це добре, якщо цьому чоловіку заборонять заходити у її дім...

– А ці питання обговорюються феміністськими групами?

– Загалом так, окрім абортів. Багато чого обговорюють. Наприклад, ситуації, коли молоді дівчата вагітніють до заміжжя – дитина тоді опиниться на вулиці. Адже батьки дівчини скажуть: ти нам потрібна, а дитина – ні, бо батька у неї немає...

– Що надихає Вас займатися діяльністю із захисту прав людини?

– Є одна річ. Це мій дух, його не можна спинити. Я не можу мовчати, коли мені потрібно допомогти іншим.

– Що б Ви сказали феміністкам з інших країн?

– Найперше – я хочу, щоб жінки були об'єднаними. Без цього ми ніколи не переможемо. Давайте об'єднуватися і випрацьовувати спільні погляди щодо фемінізму.

Мері Екрамі (Афганістан)

«НАМ ПОТРІБНА ПОЕТАПНА РОБОТА, ЩОБ ЗДОБУТИ ПІДТРИМКУ ЧОЛОВІКІВ»

– Мене звуть Мері Екрамі (Mary Akrami). Я працюю у сфері правозахисту. Я активістка. А нещодавно мене обрали виконавчою директоркою одного з найбільших жіночих рухів в Афганістані – Жіночої ліги. До нього входять 3,5 тисячі жінок.

– Які проблеми характерні для жінок Афганістану?

– Найбільший виклик – це відсутність безпеки. Уже 15 років у моїй країні точиться війна. Колись в Афганістані був жіночий рух, жінки були представлені на різних рівнях. Але війна маргіналізувала їх.

Жіночі питання – це політичні питання. Щоб досягти справедливості, наших базових прав, ми маємо пройти дуже довгий шлях. У нас є мережа, організація, але більша частина країни охоплена війною.

– Що може допомогти вирішити цю проблему?

– Жіночий рух у всьому світі – це не те, що може зробити одна чи дві людини. Ми потребуємо солідарності та єдності жінок на різних рівнях – на рівні громади, на національному та міжнародному рівнях. Усюди жінки мають певні виклики і проблеми. Те, у що я вірю: жінки можуть бути у безпеці, якщо всі ми об'єднаємось.

– Ти феміністка?

– Я вважаю феміністичну ідеологію, але не можу назвати себе феміністкою. У таких країнах, як Афганістан, це непросто.

– Але ти схожа на феміністку...

– Це лише твоє сприйняття. Я активістка і захисниця прав жінок в Афганістані. Коли ти працюєш у громаді, люди думають «О, вона феміністка!», і для них це означає щось «проти чоловіків», а це не так. Я хочу підтримувати жінок. У нас є рух. І нам потрібна поетапна робота, щоб здобути підтримку чоловіків.

Я називаю себе активісткою, бо активізм передбачає роботу на різних рівнях, а от феміністці це було б важко (можливо, я помиляюся). Більшість моїх подруг вважають себе феміністками, але, мені здається, вони не знають достовірно, що це таке.

– Що дає тобі сили займатися цією непростою діяльністю?

– Я люблю працювати, допомагати, підтримувати тих, хто цього потребує. Якщо я можу щось зробити... Іноді це дуже складно і навіть трагічно – з точки зору безпеки або з фінансової причини – але я не звикла здаватися. Мені подобається важка робота. Я насолоджуюсь нею, це те, що штовхає мене вперед. І не хочеться, щоб хтось, наприклад, якийсь лідер, був «наді мною»...

Діана Гарсія Саламанка (Колумбія)

«ВЕЛИКОЮ ПРОБЛЕМОЮ Є СТИГМАТИЗАЦІЯ ЖІНОЧОГО АКТИВІЗМУ»

– Я Діана Гарсія Саламанка (Diana García Salamanca), я з Колумбії, працюю в змішаній феміністичній організації, до якої входять і жінки, і чоловіки.

– Розкажи про свою діяльність та основні проблеми жінок у Колумбії.

– Наша робота зосереджена на двох напрямках: мир і безпека жінок, а також розробка альтернативних шляхів економічного розвитку сільських громад.

Я думаю, що однією з найбільших проблем, як і у багатьох частинах світу, є насильство щодо жінок, переважно домашнє. Великою проблемою є і стигматизація жіночого активізму. Наприклад, поширені в усій Латинській Америці християнські групи називають феміністок носіями гендерної ідеології, і це стає великою проблемою для нас. Саме через такий тиск деякі не говорять: «я феміністка». Натомість кажуть: «працюємо з правами людини та правами жінок».

– Що може допомогти вирішити ці проблеми?

– Подолання демонізації фемінізму і суспільного невігластва щодо гендерних питань.

– Ти феміністка? До якого фемінізму ти себе відносиш?

– Я ненасильницька феміністка. Також я є частиною руху ЛГБТ, відношу себе до інтерсекційного фемінізму. Я постконструктивістська феміністка, яка приймає спадщину інших феміністок, але вважає, що це необхідно створити міст між індивідуальною ідентичністю і колективними діями.

– Чи є в Колумбії феміністський рух?

– У нас тут феміністський вибух! Є сильні жіночі рухи, які, натомість, не проявляють відверту феміністичність. Феміністські ж рухи по-справжньому починають замислюватися про інтерсекційність, і не лише в теорії. Я думаю, що окремим питанням тут є мир, мирний договір, його реалізація і те, як здійснювати моніторинг за цим. І останнє питання – де саме знаходиться перетин феміністського руху та руху ЛГБТ? Незважаючи на те, що відповідь здається очевидною – це лесбійки, транс- чи бісексуальні жінки – все одно довкола цього постійно дискутують.

– Що тебе надихає на боротьбу?

– Я думаю, спадковість, бо моя мама є комуністичною активісткою, бабуся також виявляла неабияку політичну активність. З іншої сторони, я займаюся активізмом, бо довкола вкрай мало «притомних» людей. Із цим треба щось робити, бо інакше побороти дискримінацією буде важко.

– Що б ти хотіла сказати жінкам з інших країн?

– Я причетна до одного проекту, де багато жінок залучені до миротворчих практик, є буквальними будівельницями миру. І вони запитували мене: «Діано, коли прийде мир?». Я відповіла, що знадобиться ще багато часу, треба набратися терпіння, упевненості в собі, щось створювати. Так, можливо, будуть розчарування і невизначеність, але я вважаю, що краще таке невизначене життя, аніж визначена смерть. Бо якраз війна і дає таку визначеність.

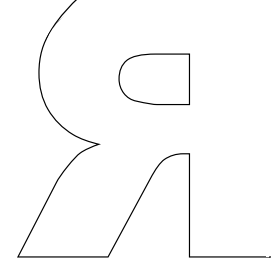
Рена Елем (Єгипет)

«ЖІНКАМ НЕ ВИСТАЧАЄ ЗЛОСТІ»

– Мене звуть Рена Елем (Rana Allam), я з Єгипту. Зараз живу в Канаді, але більшу частину свого життя провела в Єгипті. Я працюю з Міжнародною мережею громадянського суспільства (ICAN), з Жіночим альянсом за безпечне лідерство (WASL).

– Скажи, які є проблеми у єгипетських жінок?

– Єгипет є дуже патріархальним та консервативним суспільством. Більшість наших законів

базуються на ісламському шариаті. Скажімо, жінки мають право на спадщину, але не такі самі права, як у чоловіків. Поганими є закони про розлучення, про опікунство – вони проти нас. Насправді в Єгипті ми боремося за абсолютно «базові» речі.

Щоб щось змінилося, має бути певне усвідомлення проблем, громадянське суспільство, і всі мають дотримуватися закону. Із чогось треба починати.

– Ти феміністка?

– Безумовно, я – феміністка. У мені поєднуються всі хвилі – це такий абсолютний фемінізм – бо вони дійсно взаємопов'язані. Уже з 1919-го року у нашій країні був жіночий рух. Але дуже важко бути феміністкою у такому патріархатному суспільстві. Якщо десь виборюють право на репродуктивні технології та аборти, то в Єгипті ми не можемо зараз про це говорити, ми дуже далекі від цього.

– Що тебе надихає?

– Не знаю. Це поштовх, який я відчуваю щоранку, коли читаю новини. Я бачу, що моя країна страждає від тих «базових» проблем. Кожного разу пригадую мою подругу, єгипетську феміністку Мону Елтехеві (Mona Eltahawy). Вона завжди каже: дозволь собі злитися! Тобто, це в основному злість: усе, що я роблю, не походить з чогось «дуже милого».

– Щоб б ти порадила жінкам інших країн?

– Я б сказала, що жінкам якраз не вистачає злості! Якщо ви дозволите статися незначним «поганим речам», то далі стануться великі «погані речі». Хай люди називають вас, як хочуть, нехай навіть ображають – не хвилюйтеся. Продовжуйте свій бій та виявляйте злість!

Мей Себі Ф'ю (М'янма)

«У БУДДИЗМІ ЖІНКА НЕ МОЖЕ СТАТИ БОГОМ. ВОНА МОЖЕ ТІЛЬКИ ПІДТРИМАТИ У ЦЬОМУ ЧОЛОВІКА»

– Мене звать Мей Себі Ф'ю (May Sabe Phyu). Я з М'янми. Я працюю директоркою Мережі гендерної рівності (Gender Equality Network).

– Які основні проблеми та потреби жінок у твоїй країні?

– Найбільша проблема – люди не помічають гендерної нерівності. Коли порівнюють, наприклад, із країнами Близького Сходу, то виходить, що наші жінки мають доступ до освіти, їм дозволено працювати, голосувати, брати участь у політичних процесах – яка ж тут нерівність? Насправді у нас низький відсоток політичної представленості жінок. На посадах, де приймаються ключові рішення, це лише 3 %, у парламенті – 10 %.

– А що може допомогти вирішити проблему?

– Треба долати соціальні упередження та «культурний паркан», вплив релігії, забобони. Навіть самі жінки не вважають, що можуть претендувати на лідерство. Більшість взагалі сприймають гендерну рівність як західну концепцію. М'янма – буддистська країна, а в буддизмі жінка не може стати богом. Вона може тільки підтримати чоловіка на цьому шляху...

– Ти феміністка?

– Так, звісно. Думаю, я ліберальна феміністка.

– А чи існують феміністські рухи або групи у М'янмі?

– У нашій історії не було активного жіночого руху. Уважається, що активна жінка – це загроза чоловікам та суспільству. Тому наші феміністки повинні бути гнучкими, інакше зарекомендуємо себе «поганими жінками».

– Чим займається Мережа, яку ти координуєш?

– До неї залучені більше 1500 організацій. Ми створюємо рух самі, але не як «хардкор». Ми не виходимо на вуличні протести, тому іноді може здаватися, що це не справжній рух. Але ми проводимо солідарні публічні заходи у прийнятних для суспільства формах, тісно працюємо з урядом і парламентом – нам, наприклад, вдалося спонукати владу до прийняття закону про запобігання трудовому насильству щодо жінок.

– А які точаться дебати? Можливо, навколо тем, що стосуються конфліктів чи мілітаризму, націоналізму, як, наприклад, в Україні?

– У М'янмі сильний націоналістичний рух, але феміністкам вдається проти нього об'єднувати зусилля. Так само – у дискусіях з радикальними групами щодо абортів. Моє тіло – моє діло! Сподіваюся, влада підтримає це. Хоча я свідома того, що в «буддійському праві» аборт завжди розглядався як кримінальний.

– Скажи, що дає тобі силу у такій нелегкій боротьбі?

– Я сама. І моя віра в те, що гендерна рівність насправді є основою для усього. Я дійсно вірю, що якщо ми зможемо дати жінкам і чоловікам рівні права та можливості, то війни не буде, як і багатьох інших проблем.

– Чи хотіла б ти щось побажати жінкам з інших країн?

– Жіночі розповіді, як правило, дуже подібні. Більшість із нас мають схожий досвід. І оскільки я працюю з тематикою прав жінок і гендерною нерівністю, то дійшла невтішного висновку: жінки не настільки об'єднані, як чоловіки. Отже, якщо ми дійсно прагнемо рівності, треба об'єднуватися і підтримувати одна одну.

• РОМСЬКИЙ АКТИВІЗМ В УКРАЇНІ: • ЯК ЦЕ БУТИ РОМКОЮ • ТА ПРАВОЗАХИСНИЦЕЮ?

• **Альона КАЗАНСЬКА**

У цій статті я намагатимуся коротко описати низку питань:

- історію ромського активізму: я спробую коротко пояснити, хто такі роми і хто такі ромські правозахисниці;
- різноманіття ідентичностей, і як це формує особистість ромки-активістки;
- як це бути ромкою та активісткою у великому місті.

Одразу мушу зауважити, що ця стаття є моїм першим творчим доробком такого жанру.

Розпочну з невеликої історії про себе для того, щоб вам, шановна читацька аудиторіє, було легше уявити, з ким спілкуєтесь.

Спрага до змін і водночас відкритість до них, готовність прийняти реальність, якою б вона не була, – ось що надихнуло мене почати писати про буденні, як для мене, та дещо дивні для сучасного українського соціуму практики.

Ось так починається моя розповідь про те, як у моєму житті балансують два паралельні виміри: перший – звичайний простір комунікації та існування в університеті, у місті, серед друзів, колег, які не належать до ромської громади, і другий – у колі моєї сім'ї, родини, громади. Звучить досить буденно, адже кожен і кожна з нас відчуває та проживає ці два виміри.

Та коли ідентифікуєш себе як представницю ромської спільноти, реальність відтворює інші кольори буття, адже стереотипні уявлення про роль жінки – як позитивні, нейтральні, так і негативні – стають твоєю повсякденною реальністю та зобов'язанням.

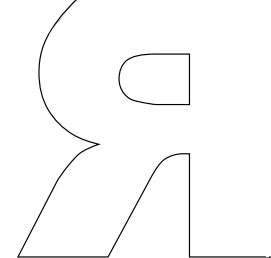
Виховання в традиційній ромській сім'ї має свої переваги: дає змогу самостверджуватися в громаді, при цьому подеколи навіть не треба докладати для цього зусиль, адже твій родовід, твоє прізвище «говорять» за тебе. Крім того, таке виховання чітко визначає ролі (зо-

крема, дівчини / жінки) на різних рівнях комунікації, що звільняє від необхідності визначати власні «правила гри». У середині ромської спільноти можна спостерігати різні моделі поведінки з однолітками, жінками старшого віку та чоловіками. Основними ж складовими будь-якої моделі є ставлення (поважне) до старших, критерії зовнішнього вигляду та патріархальний устрій.

Особисто для мене було і є випробуванням намагатись зберегти свою власну та етнічну ідентичність через їх «конфлікт» на ґрунті уподобань щодо зовнішнього вигляду, дозволеної поведінки, манери спілкування та самореалізації себе як професійно, так і в інших сферах життя. Одним із виявів такого «конфлікту» стала вдала спроба поїхати в інше місто для навчання в університеті. Цьому передували тривалі дискусії та доказування в сім'ї, що це важливо. За тим був тиск та засудження ромською громадою того, що моя мати дозволила мені поїхати самій на навчання у столицю.

І тільки з плином часу це стало прийнятною моделлю. Що найважливіше: ця модель стала прийнятною вже й для інших дівчат з мого рідного міста. Зараз я, як і раніше, відкрито ідентифікую себе як ромка і навчаюсь на 4 курсі юридичного факультету київського вишу.

Іншою стороною мого життя є правозахисна діяльність та активізм. Паралельно з навчанням я працюю у громадській організації у таких напрямках, як неформальна освіта у сфері прав людини, історична пам'ять ромів та молодіжний ромський активізм. Ще у 2015 році мене захопила ідея залучити студентську молодь до проведення мандрівної виставки «Кожна має право знати свої права». Згодом, зрозумівши, що отримую задоволення від дискусій на різні, часом непопулярні та чутливі теми про права людини, я спро-

бувала себе як тренерка у низці заходів з ромською та неромською молоддю в дитячому таборі «Джерела толерантності». Восени 2018 року важливою стала для мене подорож Україною, в рамках якої активісти/-ки з України та Німеччини збирали інтерв'ю в тих, хто пережили ромський геноцид в часи Другої світової війни чи були його свідками.

Така діяльність відкриває широке поле для пізнання власних прагнень від майбутньої професії, пріоритетів у моделях поведінки, смаків у одязі, зрештою це відкриває можливість до подорожей. Загалом, це те, що дає змогу для самореалізації, але водночас є і джерелом для постійних конфліктів з родиною та несприйняття у спільноті, адже сам факт самостійного вибору моделі поведінки є таким, що не відповідає відведеній для ромської дівчини ролі. Варто все ж зазначити, що саме активізм і робота в громадському секторі певним чином «виправдовують» мою невідповідність такій моделі поведінки (як ромської дівчини) за рамками громади.

То хто ж такі роми в Україні: чужі чи сусіди? Пропоную подумати над позитивними, нейтральними та негативними уявленнями, що відразу спадають на думку, коли починаєш говорити про ромів в Україні.

Уявлення про народ у цілому може відображатись через індивідуальний досвід (частіше негативний) або асоціації, які виникають, коли чуєш, бачиш в інформаційному просторі згадку про циган / ромів. Проте у будь-якому разі все обертається довкола стереотипів, у рамках яких створюється картинка про ромський народ. Досить банально, та найбільш популярними є негативні стереотипи про злочинність як традицію, неосвіченість, погані умови життя, бідність, багатодітність¹.

Другою стороною картинки є екзо-

тичність. Відчуття чогось нового, незвичного для соціуму, хоч і такого, що існує поряд. Дивні традиції, зовнішній вигляд, мова, культура. Коли з тобою хочуть поспілкуватись чи познайомитись тільки тому, що ти ромка.

Маленька історія. У центрі міста зі мною захотів познайомитись хлопець. Стандартний пікап: «Гарна шапка. Сьогодні холодно, а я щось не розрахував». І вже потім він питає про те, хто я за національністю, адже на українку, за його словами, не схожа. І після моєї відповіді, що я циганка, посипались такі вже звичні питання: «А як ви живете? Ти вчишся? А у вас в родині багато дітей? Це така традиція народжувати багато дітей?».

У більшості роми залишаються закритою спільнотою. І багато дивних і негативних аспектів поведінки можуть віднести до традицій такої спільноти. І це здебільшого абсурд. Пояснення крадіжок, непрацевлаштованості, неосвіченості, (вимушеної) багатодітності виключно як традиції дуже схоже на виправдання для держави і суспільства їхньої неготовності чи небажання розробляти механізми інтеграції таких закритих спільнот.

Будучи правозахисницею і представницею однієї з груп рома, я, на жаль, не цілком розумію контекст, у якому живуть ті ж, наприклад, угорські рома, які подеколи вдаються до вимушеної трудової міграції. Проте вважаю неприйнятним як щодо ромів, так і щодо будь-яких інших етносів, намагання ототожнити «усіх» будь-якою характеристикою, а тим паче негативною.

Роми як етнічна меншина представлені різними субгрупами, які відрізняються діалектами, особливостями побуту, традицій, ролі жінки в сім'ї, релігією тощо. Таких нараховується більше десяти, серед них руска рома, серви, ловарі, кишинівці, кримські роми та інші. Такий внутрішній поділ зумовлюється історією взаємного культурного впливу різних субгруп рома з тими чи іншими народами.

Я належу до групи руска рома. Основний чинник, що вплинув на вирізнення групи, – це зіткнення ромської та російської культур і подальшої трансформації ромської культури: мови, зовнішнього вигляду, культурної спадщини. Як приклад, циганський чай – напій, який традиційно заварюється у самоварі.

Ромська дівчина з дитинства оповита турботливим та вимогливим вихованням відповідно до контексту відносин та ситуацій. Зовнішній вигляд дівчини є предметом суворих обмежень стосовно того, що вважається прийнятним у її віці; при цьому таким обмеженням властива здатність еволюціонувати шляхом

¹ Не претендуючи на всеохопність та повноту пояснення усіх причин виникнення стереотипів щодо ромів, вважаю необхідним зазначити про певні події ХХ сторіччя, які вплинули на їх (стереотипи) формування. У часи Другої світової війни роми стали жертвами геноциду за етнічною ознакою. Ці події продемонстрували відсутність (за рідкісними винятками) підтримки, солідарності з боку оточуючих. Єдиним рятівним колом стала підтримка всередині ромської спільноти, яка з часом ставала все більш закритою. Крім того, до 1956-го року на території Радянського Союзу частина ромської меншини вела кочовий спосіб життя. Народ з іншою мовою, способом життя, яскравою культурою – усе це є чужим для вже сформованого на той час суспільства та наштовхує на формування певної картини (стереотипу). Тому досить легко сформувався ворожий образ щодо ромів, попри те, що в ті часи вони забезпечували населення необхідними послугами (ковальство, виробництво дерев'яних приладь, їх ремонт) та товарами (особливо першої необхідності).

включення до свого списку нових заборон (наприклад, заборона носити штани). Під час святкувань у колі родичів та друзів дівчина має дбати про добробут застілля та гостей і сама не може сісти за стіл. Тільки у колі близьких та сім'ї вона може святкувати за столом з іншими. Окрім того, є дуже багато дрібниць, які стають вимогами у поведінці та комунікації з ромами й ромками старшого віку.

Модель соціального успіху ромської жінки здебільшого стосується її ролі в сім'ї як дружини, як матері. Тиск громади формує єдине бачення такої моделі без будь-яких альтернатив. Коли я згадую успішні історії ромських жінок, то надихаюсь, адже розумію, що за цим стоїть не лише їхній власний виклик традиційним моделям ромської громади. Це й важка робота їхніх родин щодо «комунікування» (донесення, пояснення) громаді значення / необхідності такого поступу жінки для самої громади.

Зроблю невеликий відступ, щоб описати пару таких успішних, на мою думку, історій. Перша історія про мою бабусю, яка наприкінці 70-х років, коли родина жила в Гомелі (Республіка Беларусь), була чи не найпершою з жінок (не лише серед ромок), яка отримала водійські права та керувала автомобілем. Фактично єдиною причиною, яка дозволила їй (а по суті змусила) отримати ці права, була загроза втратити родинний автомобіль через бюрократичну тяганину.

Дозволити жінці керувати автомобілем на той час для ромської громади взагалі було нечуваним, проте безвихідь диктувала свої умови, і бабуся зрештою домоглася свого, фактично отримавши *carte blanche* від громади.

Друга історія про Земфіру Кондур, знану не лише серед ромів громадську активістку та правозахисницю. Свого часу для мене, активістки, яка тільки починала свій шлях у правозахисті, було шоком побачити у програмі міжнародного заходу для ромських активістів/-ок (з України, Росії, Молдови) виступ пані Кондур на тему «Гендер та ромська громада» (назва орієнтовна, бо дослівно вже не пам'ятаю, на жаль). Ця тема викликала не тільки жваву дискусію, а й почасти її несприйняття, адже вона табуїтована у ромській спільноті.

Пані Кондур – одна з перших ромських правозахисниць, яка відкрито дискутує на тему гендеру та в інтерв'ю не боїться зачіпати тему ЛГБТ у ромській громаді.

Активізм дає можливість дівчині / жінці бути успішною і мати привілей (якого вона дуже часто позбавлена в громаді) впливати на прийняття рішень, допомагаючи громаді та захищаючи її права. Ще 15-20 років тому жінка важко сприймалась як лідерка серед більшості ромських правозахисників. Та й зараз подеколи ще точаться суперечки з приводу того, чи можна навіть відпускати

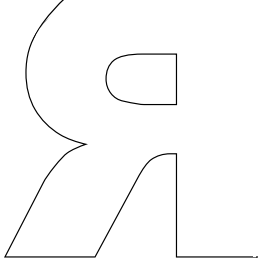
ромську дівчину на тренінг, конференцію в інше місто.

Наявність таких суперечок зумовлена ще одним обмеженням, яке висувається до дівчат і яке до сих пір характерне для ромської громади. Йдеться про вимогу цнотливості дівчини до весілля та її належної поведінки на публіці, а особливо серед інших ромів. Саме це обмеження є водночас підставою для виникнення все нових і збереження старих обмежень, адже поведінка дівчини формує враження про сім'ю, до якої вона належить. Таким чином, виникає парадоксальна, як на мене, ситуація: на дівчину, яку позбавляють свободи вибору власної поведінки, водночас покладають відповідальність за те, яким чином буде сприйматися сім'я. Саме на дівчину та її поведінку (виховання) звертається увага в родині, серед громади, що надалі стає об'єктом критики або похвали. І така відповідальність подається як честь для сім'ї та самої дівчини.

І тут уже створюється внутрішній важіль у процесі вибору мною моделі поведінки. Думка про те, що я маю виправдати очікування моєї сім'ї, супроводжувала мене тривалий час. Починаючи з того, що на першому правозахисному тренінгу я не могла спокійно сісти за один стіл з хлопцями, і до того, що я до сих пір (хоч і формально) не маю права одягти штани на публічний захід. Тільки в 19 років на конференції, що відбувалася за кордоном, я вперше наважилась одягти брюки. Це не змінило щось зовні – це змінило відчуття себе.

На додачу до зовнішніх чинників стримування ромських дівчат (родина, традиції) і згаданого мною «внутрішнього важеля» (як результату впливу родини) є ще один фактор, з яким стикається ромка-активістка, – це відсутність солідарності з боку інших ромок-активісток. Так, коли ми, активістки, знаходимося поза межами громади і можемо відчути «вітер свободи», то будь-які пориви, що не вписуються в стандарти поведінки ромської дівчини, можуть засуджуватися іншими активістками з традиційних ромських родин. Чому я постійно кажу «традиційних»? Це акцент на тих родинках, де суворо дотримуються традицій. Тому я впевнена, що погляд іншої ромської активістки на висвітлення цієї ж теми може суттєво відрізнятись.

Вплив громади у вигляді встановлення та підтримання традицій, правил, обмежень провокує вироблення внутрішніх психологічних бар'єрів, які часто ускладнюють процес саморозвитку. Своє чергою, для мене, ромки, зовнішній світ сповнений негативних упереджень щодо спільноти, до якої я належу,

Інтерв'ю з жінкою,
яка пережила ромський
геноцид

він подеколи зупиняв мене і змушував повертатися до витоків, до своєї громади, адже там є принаймні ілюзія підтримки. Таке замкнене коло часто охолоджує жагу до змін.

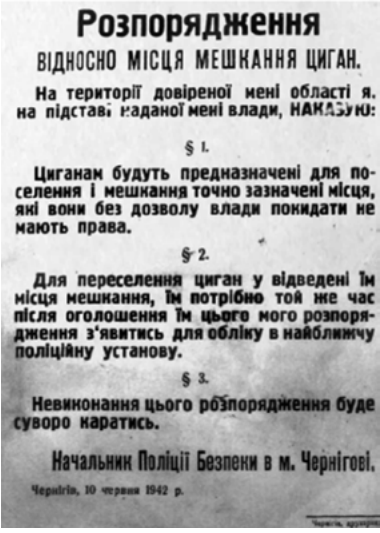
І саме активізм та повне занурення в освіту надає можливість для трансформації власної ідентичності у щось цілісне поза межами етнічного походження, адже дає змогу заново віднайти цінність тієї ж етнічної приналежності, віднайти свій власний сенс проживання життя ромки у XXI столітті.

Написання такої статті стало для мене викликом, який вдалося втілити завдяки тому, ким мені пощастило народитися і стати – ромською активісткою, двом ідентичностям, які ще досі в Україні, на жаль, є рідкісним явищем.

Поки я, сидючи на дивані з комп'ютером, намагаюсь потік думок втілити у текст, мій коханий чоловік готує вечерю. Ще пізніше тому така модель взаємин у сім'ї здавалася нереальною у моєму житті...

«Коли ми, активістки, знаходимося поза межами громади і можемо відчутти «вітер свободи», то будь-які пориви, що не вписуються в стандарти поведінки ромської дівчини, можуть засуджуватися іншими активістками з традиційних ромських родин.»

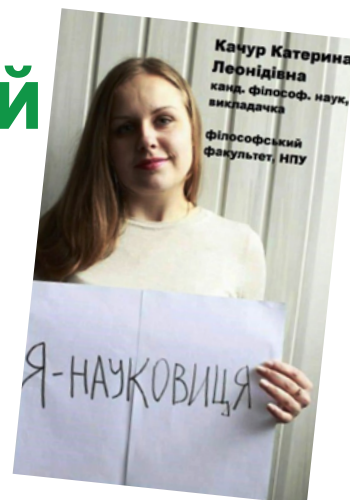
Ромський день
у дитячому таборі
«Джерела толерантності»
(2017 р.)

ФЕМІНІТИВИ ЯК НЕУСВІДОМЛЕНИЙ РЕСУРС ДЛЯ УСПІХУ ЖІНОЧОГО АКТИВІЗМУ

Олена МАСАЛІТИНА (МАЛАХОВА)

Якщо не маєш назви – то або тебе не існує, або значення твоє для людства нікчемне. Так влаштований світ. Статистика говорить, що жінки існують, ба – їх трохи понад 50 % у світі. То в чому ж проблема сказати «журналістка», «директорка», «науковиця», «професорка»?

Причини несприйняття фемінітивів, як на мене, три:

1. Ми всі у школі вчили застаріле андроцентричне правило: назви посад і професій – переважно іменники чоловічого роду. Звісно, на слово «переважно» уваги ніхто не звертає і про мовну норму як динамічне явище ніхто не згадує.

2. За століття патріархату у нашу свідомість (і передусім через мову!) заклалося переконання, що бути жінкою – не так добре й престижно, як бути чоловіком. Особливо в професії. І щоб «піднятися» з цього приниження, треба назватися в чоловічому роді: «що ви, я ніяка не авторка, я – автор!»...

3. Усе незнане / незвичне / незрозуміле нас або лякає, або змушує почуватися ніяково. І це стає непереборною для багатьох перепорою, аби дізнатися «одкровення»: фемінітиви звичні й властиві українській мові! І – о, це ж треба! – слова «мама», «сестра», «учениця», «курка», «вовчиця» – теж фемінітиви.

Найприкріше, що самі жінки, виборюючи своє право БУТИ, ігнорують (а то й заперечують) потужний ресурс: бути проявленими, названими у мові суспільства.

Жіночому активізму надзвичайно важко досягати успіху без уживання фемінітивів – не називаючи власне його суб'єктів. Бо якщо ти не маєш назви – ти ніхто. Так це працює.

ДЕ ДІЗНАТИСЯ БІЛЬШЕ ПРО ФЕМІНІТИВИ?

Вікіпедія:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/Фемінітиви>

ДЕ ЗАГЛЯДАТИ У СЛОВНИК?

• <http://sum.in.ua/> – онлайн-версія академічного видання «Словник української мови: в 11 томах». Хоч у лінгвістичному колі і визнають, що це видання укладалося під впливом російської мови, усе ж у ньому зафіксовано понад 700 фемінітивів.

• СЛОВНИЧОК ФЕМІНІТИВІВ для прес-офіцерів та прес-офіцерок територіальних управлінь ДСУ України з надзвичайних ситуацій [авторка – Галина Плачинда, консультантка – Богдана Стельмах]. – http://www.wicc.net.ua/media/Slovnuk_fem.pdf.

Як почати використовувати фемінітиви?

1. Не ламайте себе через коліно, уживайте спочатку ті слова, проти яких не виникає «внутрішнього протесту».
2. Оберіть ті фемінітиви, які звичні для Вас, і використовуйте їх у своєму усному й писемному мовленні постійно.
3. Уживайте хоч би два фемінітиви щодня.
4. Періодично (раз на два тижні чи на місяць) вводьте до свого слововжитку фемінітив, який раніше не використовували.
5. Щоразу, як виникає дискомфорт від використаного / почутого фемінітива, застосуйте критичне мислення і запитайте себе, чому?
6. Дізнавайтеся більше з цього питання. Знання – це сила!
7. Не наполягайте, щоб усі довкола також почали вживати фемінітиви, не змушуйте нікого – просто мотивуйте і призвичаюйте власним прикладом.
8. Поясніть, чому важливо вживати фемінітиви і чому Ви це робите, – але лише якщо люди цікавитимуться.
9. Тренуйтеся в коригуванні текстів, на які натрапляєте (в оголошеннях, медіях, книжках, усному мовленні, будь-де), для цього поставте собі запитання:
 - а. чи йдеться у тому числі і про жінок там, де є лише іменник чоловічого роду?
 - б. чи можливий тут фемінітив?
 - в. чи переконані Ви, що такий фемінітив уже зафіксований у тлумачному словнику?
 - г. якщо ні, то чи знаєте Ви, як можна утворити новий?
 - д. якщо ні, то чи знаєте Ви, у кого спитати, як утворити новий?
10. «Не бійтеся заглядати у словник – то пишний яр, а не сумне провалля.»

Від чого не треба утворювати фемінітиви?

1. Від іменників спільного роду (голова, плакса, сирота, колега та ін.).
2. Від іменників, які **не є** назвами жінок або самиць тварин (від слів «собака», «диван» «стіл» тощо – НЕ треба).

Записи лекцій:

- Фемінітиви, від символічної влади до справедливої мови. Олена Синчак (аудіозапис, Львів, 28.10.2015 – <https://youtu.be/ydepTNL9nAA>; презентація до лекції – <https://prezi.com/pwb4pj1v7pzg/presentation/>).
- 9 аргументів проти фемінітивів в українській мові. Олена Малахова / Масалітіна (відеозапис, Дніпро, 18.11.2017 – <https://youtu.be/BtE4Yp4PNrQ>; презентація до лекції – <https://goo.gl/qUPq92>).

Наукові розвідки й статті:

- Брус Марія Фемінітиви як відображення історії українського жіноцтва XVI–XVII століть / Українська історична та діалектна лексика : зб. Наук. праць. – Львів : Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 2007. – Вип. 5. – С. 144–155.
- Гендер для медій: Підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / За редакцією Марії Маєрчик (голова редколегії), Ольги Плахотнік, Галини Ярманової. – Київ: Критика, 2013. – 217 с. – <http://www.ua.boell.org/web/650-679.html>.
- Гендерная лингвистика в Беларуси и Чехии: беседуют Катерина Кедрон и Александр Першай. – <http://eb.by/JD2>.
- Малахова Олена Гендерночутлива мова vs дискурсивні влади: актуальні питання гендерної лінгвістики в Україні. – Гендерний журнал «Я»: Гендер. На часі. – Харків: ГІАЦ «КРОНА», 2014. – № 2 (36). – С. 53–37.
- Малахова Олена Гендер у сучасній українській лінгвістиці: джерела й перспективи / Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії: зб. мат. міжнар. наук.-практ. конф. (27-29 квітня 2011 р). – Тернопіль, 2011. – С. 366-369.
- Малахова Олена Ми у мові і мова в нас або Мова і гендер // Гендерний журнал «Я»: Гендер і медії. – Харків: ГІАЦ «КРОНА», 2012. – № 3 (31). – С. 24–26.
- Нелюба Анатолій «Гендерна лінгвістика» і малопродуктивні словотворчі засоби / Лінгвістика. – 2011. – № 1 (22). – С. 135–142.
- Нелюба Анатолій Інноваційні зрушення в українському жіночому словотворі / Лінгвістика. – 2011. – № 2 (23). – С. 49–59.
- Синчак Олена За рівність мовну і позамовну! // Спільне. – 09.03.2011. – <https://goo.gl/xwbBvC>.
- Ткаченко Кирило За рівність у мові та за її межами. Відгук на статтю Олени Синчак / Спільне. – 01.04.2011. – <https://goo.gl/YkCbsG>.

Інтерв'ю та медійні статті:

- «Експертка» і «громадянка»: у Дніпрі громадська організація домоглася фемінітивів у своєму статуті. – <https://goo.gl/Vb9Sn9>.
- Директор, продюсер, науковий співробітник, але... госпітальєрКА: гендерна складова у волинських медіа. – <https://goo.gl/XXDCWo>.
- Фемінітиви в українській мові: необхідність чи надмірність? – <https://goo.gl/GBmsXd>.
- Фемінітиви – не данина моді, вони властиві українській мові як системі. – <https://goo.gl/CBKBgm>.
- Фемінітиви – це щоденне свято, як добре ви їх знаєте? Тест до 8 березня. – <http://life.pravda.com.ua/society/2018/03/8/229385/>
- Фемінітиви притаманні українській мові, це не якість нове явище – мовознавця. – <https://goo.gl/QLDWWd>.
- Фемінітиви у словниках були ще у 16 столітті, куди вони поділись? – <https://goo.gl/PHhXdp>.
- Як мова вбиває експертку. – <https://goo.gl/vPgbf5>.

ДО СЛОВА: Феміністський чи феміністичний?

Морфологічні і словотвірні категорії прикметника розрізняються передусім ступенем їхньої абстрактності. Тож щоб правильно дібрати до контексту потрібний прикметник, скористайтеся пропонованим алгоритмом.

Суфікс -ськ-	суфікс -ичн-
продуктивний у відносних і присвійно-відносних прикметниках	продуктивний у прикметниках, похідних від іменників іншомовного походження
▼	▼
виражає значення належності установі, організації чи певному колу людей , соціальній групі тощо	виражає відношення до певної галузі наук , громадсько-політичного напряму тощо
▼	▼
феміністський / профеміністський – стосується феміністок (феміністів) / профеміністів: <i>феміністська організація (до якої входять феміністки), феміністський рух, феміністська вечірка</i> тощо	феміністичний / профеміністичний – стосується фемінізму як напряму, ідеології: <i>феміністична тематика, (про)феміністична організація (яка обстоює / підтримує фемінізм, до якої входять не лише феміністки), феміністичний аспект</i> тощо
(як, наприклад, громада – громадський, партизани – партизанський)	(як, наприклад, історія – історичний, патріотизм – патріотичний)

Світлана Войцеховська – народна депутатка України, співголова Міжфракційного об'єднання «Рівні можливості».

Лариса Кобелянська – координаторка громадської ради з гендерних питань Міжфракційного об'єднання «Рівні можливості».

Катерина Левченко – Урядова уповноважена з питань гендерної політики.

Олена Сулова – голова правління Інформаційно-консультативного жіночого центру.

ЕКСПЕРТНЕ ОПИТУВАННЯ

Вісьмом експерткам, кожна з яких є знаною фахівчиною у проблемі, що стала темою цього числа журналу, редколегія поставила ті самі три запитання. Що з цього вийшло – пропонуємо Вашій увазі.

1. Яким Вам бачиться розвиток жіночого / феміністичного руху за роки незалежності? Яким цей рух є зараз? Назвіть 2-3 його найвагоміші здобутки.

Світлана Войцеховська:

– Українські жінки боролися за свої права ще у XIX столітті. Вони самоорганізовувалися, об'єднувалися, створювали місцеві осередки, клуби, організації. З часів незалежності ці рухи тільки зростають. На жаль, залежно від політичних змін – ми то мали визначні досягнення, регіональну мережу, прийняття спеціальних нормативних актів, то навпаки – опоненти руйнували здобутки, і доводилося починати спочатку. 2011-го року з метою просування гендерної рівності та покращення становища жінок у суспільстві у Верховній Раді України створене Міжфракційне об'єднання «Рівні Можливості».

Для мене честь співгодувати у МФО «Рівні можливості», бути серед партнерок і однодумиць, які справді своєю роботою змінюють ситуацію навколо забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок. У цьому парламентському скликанні МФО є надзвичайно активним, і хоча ми представляємо зовсім різні політичні сили, з різними інтересами та ідеологією, ми справді змогли об'єднатися заради досягнення мети. Зараз маємо потужну підтримку громадських активісток і активістів, міжнародних партнерів, Уряду, депутатського корпусу, що справді дозволяє приймати важливі необхідні рішення.

Серед досягнень за останні 2 роки назву лише кілька:

- покладення повноважень з координації гендерної політики на Віце-прем'єр-міністерку з питань європейської та євроатлантичної інтеграції;

- запровадження посади та призначення Урядового уповноваженого з питань гендерної політики;
- встановлення виборчих квот на місцевих виборах;

- скасування переліку 450 заборонених професій для жінок та 63 військових посади для жінок у Збройних силах України;

- прийняття Закону про рівні права жінок і чоловіків під час служби в Збройних силах України та інших військових формуваннях (останній надає рівні можливості для укладання контракту на військову службу, рівний доступ до військових звань, посад, рівний обсяг відповідальності під час служби, дозволив призначати жінок у добовий наряд, проте із дотриманням законодавства про охорону материнства та дитинства, скасував обмеження віку служби для жінок з 18 до 40 років – як за призовом, так і за контрактом);

- закріплення як обов'язкової для середньої освіти гендерної компетентності як здатності розуміти рівність прав і можливостей чоловіків і жінок, крім того внесення змін до освітніх програм та здійснення антидискримінаційної експертизи підручників;

- проведення Першого Українського Жіночого Конгресу, на якому вперше на найвищому державному рівні змогли сформувавши порядок денний у питаннях гендерної рівності, визначити основні цілі, а в цьому році зможемо прозвітувати про перші досягнення вже на Другому конгресі.

На щастя, цей список можна продовжувати довго. Список маленьких і великих перемог, яких ми досягаємо завдяки партнерству, наполегливості, підтримці. Розбиваючи скляну стелю щодня. Не зупиняючись перед супротивом і справді змінюючи ситуацію.

Ганна Довгопол – програмна координаторка Фонду імені Гайнріха Бьолля в Україні.

Марія Дмитрієва – засновниця фейсбук-спільноти «Фемінізм УА».

Ніна Потарська – консультантка Міжнародної жіночої ліги за мир і свободу.

Олександра Голуб – голова Ліги захисту прав жінок «Гармонія рівних».

ЖІНОЧИЙ / ФЕМІНІСТИЧНИЙ РУХ В УКРАЇНІ

Лариса Кобелянська:

– Незалежна Україна успадкувала від Радянського союзу і Радянської України те, що зазвичай називають «женсоветами» – такий собі різновид собезу. Це навіть не стільки самостійні організації, як один з «відділів» великої державної машини, яка управляла «жіночою частиною населення». І питання, які ця організація прагнула (принаймні декларувала це) вирішувати, стосувались переважно «дім-садочок-чоловік». Тому з такою «родословною» важко було вписатися у сучасні європейські та світові жіночі рухи.

Деякі громадські організації створювались як спадкоємниці іншої традиції, що йшла від національних визвольних рухів початку ХХ століття, і в назві та діяльності намагались відтворити відповідні традиції, чи навіть предстали наступницями цих організацій. І першу, і другу групу організацій єдиною те «традиційно жіноче», що вони вважали необхідним утвердити і захистити, закріплюючи, по суті, патріархатну традицію жінки-берегині, хоча і зміст, і форма часом могли бути дуже відмінними.

Була і третя лінія створення жіночих і феміністичних організацій, яка тяжіла до нових, сучасних ідеологем фемінізму або обирала вузькі гострі проблеми, навколо яких об'єднувались дівчата і жінки. Їх діяльність і активність часом викликали несприйняття з боку перших двох груп.

«Рух», «жіночий рух» і тим більше «феміністичний рух» у перші роки незалежності не був ні єдиним, ні монолітним. А от організованим з певною умовністю його можна назвати. Жіночі громадські організації, конкуруючи між собою (а вони дійсно конкурували), прагнули розвинути свої підрозділи та структури і вважали, що кількісно мають обов'язково випереджати інших.

Я згадую один курйозний випадок, коли на якомусь із заходів на початку 90-х лідерки організацій представлялись і обов'язково у «візитівці» організації згадували десятки чи сотні тисяч членкинь, що входять до цієї організації. Я автоматично записувала (професійна викладацька звичка) і в кінці підраховувала. Вийшло, що у цих організаціях сумарно було ледь не вдвічі більше членкинь, як назагал жіночого населення України.

Але був принаймні один випадок, коли оця «заорганізованість» і кількісна захмарність зіграли позитивну роль. Під час підготовки до прийняття Конституції України лідерки громадських організацій вимагали і домоглися включення до 24-ї статті положення про рівність чоловіків і жінок. При цьому вони якраз і використали як аргумент кількісний (безперечно перебільшений) потенціал своїх організацій. Але ми маємо завдяки цьому закріплення принципу рівності у Конституції.

Інший безумовний здобуток – прийнятий у 2005 році Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». І хоча це передовсім здобуток фахового і експертного кіл, які поклали на це роки невтомної праці, та той факт, що жіноча громадськість активно вимагала прийняття такого закону, відіграв важливу роль.

Досягнення є, і їх чимало. Дуже часто ними ставали результати вдало реалізованих проектів: дослідження, законодавчі ініціативи, інституційні перетворення... Та от чи завжди це був «здобуток жіночого руху», я не певна. Часто то був результат вдалого поєднання менеджменту і залучених коштів. А от результати дійсно сприяли розвою жіночого руху. У одного з дуже несучасних і навіть ворожих ідеологів був колись такий вислів: «для того, аби об'єднатись, нам потрібно остаточно роз-

«Обізвати» жінку чи дівчину феміністкою за радянських часів було ледь не гірше, ніж проституткою.»

межуватись». На мою думку, етап «розмежування» українські жіночі і феміністичні організації вже пройшли. Наразі ми все частіше бачимо успішні приклади спільних акцій, ініціатив, взаємної підтримки. Це позитивно, надихаюче і обнадійливо!

Катерина Левченко:

– Позитивним. Рух існує і активно розвивається. Водночас поки що буде некоректно поставити позначку рівності між жіночим активізмом і фемінізмом. Чому? Тому що в суспільній свідомості домінує спотворене сприйняття фемінізму виключно як «анти-чоловічої» ідеології. Той факт, що фемінізм – це рух і система поглядів, спрямовані на досягнення рівних прав для жінок і чоловіків, те, що феміністами можуть бути і є чоловіки також (у сучасному світі – Джастін Трюдо, прем'єр-міністр Канади, або мислитель середини 19 століття – Джон Стюарт Міль), знають не всі, у тому числі і жінки-активістки. Тож не всі жінки, які є активними на рівні громад, регіонів, партій та громадських організацій, держави, ідентифікують свою активність із феміністською діяльністю. Хтось робить це несвідомо, а хтось не хоче потрапляти під зайву критику та прес суспільних стереотипів.

Здобутки жіночого руху – це незалежність самої України, виборювання і побудова держави. Це захист України від агресії з боку Росії. Це ті демократичні зміни, які ми маємо у державі. Не треба думати, що вони відбувалися відокремлено від жіночого руху: усе, що сьогодні ми маємо, – це заслуга активності жінок і чоловіків.

Олена Суслова:

– Не буду зациклюватися на тому, що було зроблено колись, для мене важливим є сьогоднішнє. Я вважаю, що варто дивитися вперед та бачити провідні проблеми, намагатися реагувати на них. Проте можу сказати, що позитивні аспекти є, приміром, у законодавчій базі. І сьогодні, хоча наші антидискримінаційні закони і не ідеальні, і писалися вони проблематично, проте вони стали серйозним кроком уперед.

Ганна Довгопол:

– Я не буду говорити про законодавчий аспект, хоча я впевнена, що там є досягнення. Оскільки я працюю з питаннями дискурсу, мені здається, що винесення гендерних питань у ширший публічний дискурс – те, що про гендер говорять медіа, те, що багато редакцій книговидавництва почали все активніше використовувати фемінітиви – це дійсно здобуток жіночого, феміністичного рухів. У тій сфері, де я працюю, це я бачу як дійсно основне досягнення. Тобто інтерес, який у суспільстві з'являється до гендерних питань, він певною мірою інспірований саме феміністичним рухом.

Марія Дмитрієва:

– Жіночий / феміністський рух в Україні відродився з тієї сплячки, куди його загнала радянська влада. Він послідовно розвивається, долаючи проблеми і обмеження, викликані й успадкованою від радянських часів недовірою до громадської діяльності, і упередженістю проти жінок і тем, що вважаються в суспільстві «жіночими». Він стає помітнішим і впливовішим. Останні 4 роки жіноцтво все активніше долучається до громадської діяльності – це викликано Революцією гідності і розумінням, що ми можемо змінювати світ навколо себе відповідно до своїх цінностей, і зростанням громадської свідомості внаслідок війни Росії проти України.

Найвагоміші досягнення – це законодавство і нормативні документи на захист прав жінок і на протидію домашньому насильству, послідовна протидія релігійним організаціям, які хочуть заборонити аборти і згорнути гендерну політику.

«Зараз жіночі організації дуже потужні. У тому числі – це заслуга жінок, які починали ще в 90-ті роки.»

Ніна Потарська:

– Важко у сьогоднішній ситуації робити передбачення, але спостерігаючи наявні тенденції, помітним стає розвиток саме жіночого руху. Крім того, посилена активність донорів та впровадження гендерних державних програм – але без достатньої уваги до потреб жінок у громадах та активістських ініціатив – може мати зворотний від бажаного ефект. Ще один чинник – організований націоналістично-консервативний супротив, але він також може стимулювати активність. Якщо й надалі підтримуватиметься тенденція силового протистояння, заборони, зривів заходів, то феміністичному руху буде дуже важко розвиватися у публічній сфері. І він буде виходити в непублічний або онлайн-простір.

Якщо порівнювати становище жінки, то на мою думку, відбувся відкат з 90-х років, а не здобутки. Якщо б у 90-х роках жінці сказали, що ти маєш працювати, аби заробляти так само, як чоловік, я думаю, що вона дуже здивувалася б. Тоді це була норма життя. А зараз дуже багато молодих жінок мріють про те, щоб вийти заміж, обслуговувати чоловіка і дітей. Світ змінився, але минуло не так багато часу, тому порівнювати важко. Мені здається, що раніше стільки сексизму, сексуалізованої реклами не було. Але з'явилися наукові праці й фокуси на гендерні студії.

Олександра Голуб:

– По-перше, я хочу сказати, що навіть моя поява у жіночому активізмі відбулася не просто так, та і не так просто це вийшло. У мене були вчительки, які давали ці знання. І це жінки, які у цьому русі дуже давно. Це наприклад, гендерна експертка Людмила Чернявська, яка багато років цим

займається. Мені пощастило спілкуватися також з такими експертками, як Олена Сулова, Елла Ламах, Марфа Скорик, Тамара Мельник – це люди, які починали робити перші феміністичні, гендерні проекти в 90-х роках, коли Україна лише стала незалежною. І якщо зараз у нас є багато жіночих організацій – це, у тому числі, їх заслуга. Вони камінчик до камінчика збирали для того, щоб оце нас, таких молодих і активних, зараз було багато. І я думаю, що це і є здобуток: те, що ми вже не говоримо, що жіночий рух – це щось таке маргінальне, незрозуміле. А навпаки – жіночі організації в авангарді цієї боротьби. Під час мітингу під Верховною радою щодо ухвали демократичного виборчого кодексу серед усіх інших організацій ми бачимо і жіночі. Зараз жіночий рух є громадським рухом, він має свій голос серед усіх інших організацій – антикорупційних, екологічних тощо. І жіночі організації теж дуже потужні. У тому числі – це заслуга жінок, які починали ще в 90-ті роки і навчили нас, передали через свої дослідження і спілкування, знання.

2. Чому в українському суспільстві існує такий спротив феміністичним ініціативам?

Світлана Войцеховська:

– На мою думку, супротив виникає там, де панують стереотипи, або просто необізнаність. На жаль слово «фемінізм» деякі сприймають вороже, отожднюючи з викривленими уявленнями. Але якщо запитати, як українське суспільство ставиться до захисту прав людини, до рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, то за результатами останніх досліджень маємо підтримку таких ініціатив на рівні 80-90 %. Тому найголовніше у подоланні супротиву – просвітництво, виховання, подолання стереотипів. Бо українське суспільство досить прогресивне, іноді навіть прогресивніше за політиків та державних службовців, рівність прав і можливостей та подолання дискримінації у суспільства вже не викликає опору.

Лариса Кобелянська:

– «Обізвати» жінку чи дівчину феміністкою за радянських часів було ледь не гірше, ніж проституткою. Принаймні ставлення і до перших, і до других було приблизно однаковим. У часи, коли в країні «секса нет», обговорювати теми, типові для феміністського дискурсу, було ну ... більше, ніж непристойно. І я знаю чимало дуже відомих і поважних жінок, які, до речі, і за складом мислення, і за своїми вчинками і життєвим шляхом є просто прикладом класичних феміністок, які соромляться і опускають долу очі, якщо їх хтось запитує, чи вони часом не феміністки або як ставляться до останніх. За фемінізмом ще й досі тягнеться той невловимий шлейф «публічної непристойності». А в нас зараз цієї «радянщини» часом більше, ніж було за радянських часів. І це лише здається, що ми перейняли європейськими цінностями, ліберально «ідеологізувались», подолали патерналізм. Насправді ж ледь не на кожному кроці можна «ловити на слові» політиків, які не кліпнувши оком скажуть, що жінка, котра прийшла на засідання Комітету ВР (дарма, що ця жінка – народна депу-

тата, так само, як і отой чоловік) зіпсувала тут чоловікам роботу... і, взагалі, майже гарним тоном вважається вказати жінці (при яких би посадах чи рангах вона не була), що місце їй чим ближче до кухні... І хоча час від часу вдається домогтися вибачень від котрогось «ляшка», та «мисиків» менше не стає.

Фемінізм, який не лише зруйнував патріархальні уявлення, а й систему патріархатної залежності, зрештою є моделлю руйнації і будь-якої іншої залежності. Система, яка ґрунтується на тій чи іншій формі панування, просто не має іншого вибору, як опиратися фемінізму та чинити йому супротив.

Міфи, які виникають і множаться навколо фемінізму, так само прислужилися його недобрій славі. Колись на науковому семінарі я говорила про соціальний конструкт гендеру, і після завершення до мене підійшов досить поважний науковець і запитав: «Так ви феміністка? А може ще й вегетаріанка? Лесбійка? А так от на вигляд нормальна». Така репліка дає більше уявлення про ставлення до фемінізму, ніж будь-який розлогий аналіз... Спочатку – незнання, потім – нерозуміння, далі – відторгнення як невідомого і, отже, небезпечного, і, зрештою, спротив. А дарма. Власне, сучасні феміністки часом більше переймаються проблемами чоловіків, ніж ті чоловіки, які намагаються довести шкоду феміністичних ініціатив...

«Винесення гендерних питань у ширший публічний дискурс – це дійсно здобуток жіночого, феміністичного рухів.»

Катерина Левченко:

– Наголошу, що існує не тільки супротив жіночому руху – посилюється спротив ідеям гендерної рівності, прав людини, демократії. Частково це можна пояснити посиленням ультраправої та релігійно-консервативної ідеології, яка існує у суспільстві та в багатьох випадках підігрується Російською Федерацією – чим більше у середині країни проблем, тим краще ворогу.

Нерозуміння цінності і важливості прав людини, гендерної рівності знаходить крайній вияв у нападах на жіночі акції, активісток. А замах і смерть Катерини Гандзюк засвідчили, що громадська активність як така стає об'єктом нападів з боку сил, що пручаються демократичним змінам у державі.

Олена Сулова:

– Ті, хто раніше мовчали, тепер висловлюють незгоду. У мене немає підстав сказати, що в українському суспільстві спротив феміністичним ідеям є або найбільшим, або більшим, ніж у сусідніх країнах. Те, що формувалося патріархальною системою, далеко не все змінено. Є частина суспільства, яка сприймає ідею гендерної рівності і фемінізму, є частина, яка не сприймає. А є ті, які

вагаються – і це нормальний процес розвитку. А те, що, скажімо, суспільство поки що інертне у деяких питаннях – це перехідний період. Аби воно змінилося на суспільно-активне – так це тривалий процес!.. Тож я ставлюся до цього без песимізму.

Я вважаю, що ми маємо працювати над тим, аби люди, які сьогодні вагаються, сприймати чи не сприймати ідеї фемінізму, почали розуміти проблему. Але чинником, який сьогодні негативно впливає на нашу діяльність, є гібридна війна Росії проти України...

Ганна Довгопол:

– Це показник успішності феміністичних рухів. Усі ці консервативні тенденції виникли як реакція на зміни. Якби не було змін, не треба було б чинити супротив. Феміністичні ініціативи хочуть помінати статус-кво, перерозподілити владу у суспільстві на більш справедливу. А це напевно торкається інтересів тих людей, які цю владу хочуть утримати, тому виникає супротив.

«Майже всі групи, що активно опонують фемінізму – чоловічі. Це націоналістичні та релігійні об'єднання, у суті яких контроль над жінкою та її тілом.»

Марія Дмитрієва:

– Я б поставила питання інакше – а в якому суспільстві такого спротиву нема? Ми тут у цьому плані не відрізняємося особливо ані від решти Європи, ані від решти світу. Будь-де, де жінки усвідомлюють спільність своїх проблем і починають організовуватись, щоб їх подолати, вони ставлять під сумнів доцільність тих структур, що існують за рахунок експропріації жіночих ресурсів. І це значно ускладнює цю саму експропріацію. Звичайно, це викликати спротив серед тих, хто за рахунок цих ресурсів має зручне життя.

Ніна Потарська:

– Мені здається, що має місце недокомунікація... Жінки дуже часто розуміють свої потреби. Єдине, що не дуже близькими та зрозумілими можуть бути меседжі, які ми озвучуємо. Якщо ми з певною групою починаємо працювати, навіть якщо з релігійною громадою, скажімо, з теми вільного доступу до контрацепції й необхідності абортів, можна знайти розуміння. Коли люди починають розуміти суть питання, ризики і негативні наслідки заборон, тоді вони стають більше лояльними. Але у нас є величезна проблема з дискусією і політичною дискусією. Якщо фемінізм для чогось і потрібен, то для тих жінок, які не можуть у ньому щось знайти для себе. Майже всі групи, що активно опонують фемінізму – чоловічі. У першу чергу я маю на увазі націоналістичні та релігійні об'єднання, у суті яких контроль над жінкою та її тілом. Жінки живуть у наявному патріархальному дискурсі, і часто вважають нормою те, що для

багатьох феміністок є приниженням. Наприклад, використання оголеного жіночого тіла у рекламі товарів. З естетичної точки зору це може бути навіть красиво, але репрезентація жінки як предмету – принизливо. Ситуація може змінитися, якщо уже змалечку діти будуть отримувати знання про права людини, права жінок.

Олександра Голуб:

– Я думаю, що в Україні зараз є дуже багато хибних уявлень, стереотипів про фемінізм і жіночий рух. Це часто використовується для провокацій з боку правих націоналістичних сил. Створюються так звані міфи, страшилки, які не мають нічого спільного з реальністю. Саме вони заважають та налаштовують суспільство загалом проти фемінізму і жіночих організацій зокрема.

3. Хто і що має зробити, щоб жіночий / феміністичний рух в Україні став впливовою політичною силою і суспільним рухом? Чи це може стати реальністю для України? Якщо так, то як гадаєте, скільки потрібно років, щоб це відбулося?

Світлана Войцеховська:

– Немає казкового магічного рецепту, щоб усе «якось зробилося». Робити має кожна і кожен. Навіть маленькі кроки важать багато. Зміни шкільних програм, експертиза підручників, введення як обов'язкової гендерної компетентності для середньої освіти – ці кроки змінюють свідомість, завдяки ним за 10 років сьогоднішні діти, закінчуючи школу, матимуть чітке уявлення про рівність прав та можливостей чоловіків і жінок.

Уведення квот на місцевих виборах і, сподіваюсь, на виборах до Верховної Ради – це реальні кроки для того, щоб жінки мали можливість іти у політику, приймати рішення, бути обраними.

Скасування ганебного радянського переліку заборонених професій для жінок – крок до того, що жінки можуть обирати справу, яку вони хочуть, без огляду на стать, а саме тому, що жінки здатні самі вирішувати, чим їм займатись, так само скасування заборонених посад для жінок-військових у Збройних Силах України.

І це ті зміни, яких ми домоглися за останні 2-3 роки. Зараз маємо підтримку в Парламенті, підтримку в Уряді, підтримку міжнародних партнерів. Саме час діяти. Звичайно, опоненти та поборники «псевдо-родинних» цінностей теж активізувалися, але супротив буде завжди, якщо ти дієш і справді змінюєш ситуацію.

Важливо розуміти – рівність прав стосується кожного і кожної! Дискримінація все ще торкається нас щоденно, і ми здатні змінювати і себе, і середовище навколо – бути толерантними і поважати права чоловіків і жінок і у себе в родині, і на роботі, і у спілкуванні, і у прийнятті рішень щодня.

Щодо того, скільки років потрібно для змін? Існує спеціальний показник – «Індекс гендерного розриву» (Global Gender Gap Index), який увів Всесвітній економічний форум. Так от при поточних темпах для усунення гендерної не-

рівності буде потрібно приблизно 100 років, а у сфері працевлаштування знадобиться 217 років. Жодній країні світу досі не вдалося досягти повної гендерної рівності. Ближче всього до цього показника підійшла Ісландія, яка закрила 88 % гендерного розриву. За нею йдуть Норвегія, Фінляндія, Руанда і Швеція. Україна – на 61 місці зі 144 країн.

Нам є над чим працювати, але хочеться вірити у оптимістичніші прогнози для України, особливо враховуючи наші досягнення і реальні зміни за останні кілька років.

Лариса Кобелянська:

– В Україні були спроби створення суто жіночих політичних партій, і одна з них була настільки успішною, що навіть здолала прохідний бар'єр до парламенту, але... не вистачило голосів іншої, нежіночій політичній силі, і ... жіноча партія не потрапила до парламенту. Одним з лакмусових папірців на «демократичність» політичних сил є готовність формувати під час виборів пропорційні між чоловіками і жінками списки своїх політичних партій та просувати жінок на керівні посади. Поки що навіть попри наявність законодавчо закріпленої квоти у 30 %, серед парламентських партій лише одна забезпечила представництво жінок у третині свого списку.

Політичні перспективи фемінізму як окремої політичної сили, на мій погляд, не виглядають реалістичними. А от використання феміністського дискурсу і гендерного підходу у діяльності політичних партій є абсолютно реалістичним і вже впроваджується найбільш прогресивними політичними силами. Ті з них, які використовують такий підхід як аргумент, що спрацьовує на розвиток всього суспільства, мають більше шансів на симпатії і підтримку.

«Якщо й надалі підтримуватиметься тенденція силового протистояння, заборони, зривів заходів, то феміністичному руху буде дуже важко розвиватися у публічній сфері, і він буде виходити в непублічний або онлайн-простір.»

Катерина Левченко:

– Питання несе певною мірою контроверсійність. Жіночий феміністичний рух є суспільним рухом. І як будь-який суспільний рух, він може перетворитися на політичний, а може й не перетворюватися. Розвивати жіночий рух можуть тільки ті люди, які до нього належать, і ніхто ззовні це не має робити, оскільки це є небезпечним. Бо тоді буде втрачена незалежність і створюватиметься керована демократія та підконтрольні / фейкові громадські рухи.

Олена Суслова:

– Ніхто, окрім нас. Ми маємо робити все, щоб бути сильними. Скільки б ми не казали: «Будь сильною!», не розтягували руки в сторони – людина нічого не змінить, поки сама не прийме рішення, що повинна такою бути. Кожна жінка, кожен чоловік, кожна державна і недержавна структура мають робити все, що в їхніх силах, для того, щоб феміністичний рух в Україні став потужним і мав реальні важелі для змін. Але при реалізації цих речей, звісно, не слід забувати про те, на що вказує нам наша правова система.

Ганна Довгопол:

– Представниці різних феміністичних, нефеміністичних організацій повинні навчитися домовлятися між собою, щоб говорити не кожна від себе, а виступати спільним фронтом. Щоб голос був потужніший – тільки в цьому випадку набуде сили.

Марія Дмитрієва:

– Це вже робиться. Самі жінки це й роблять.

Ніна Потарська:

– Я не можу виокремити феміністичний рух з будь-якого іншого політичного руху, що існує в Україні. У нас серйозна проблема з політичною презентацією. Прибічниця/-ки різних поглядів скоріш будуть уникати політизованих питань, ніж їх обговорювати та зважати на сторону опонентки/-та, продовжувати взаємодіяти. Тобто тут треба починати взагалі з початку. Можливо, умовно, вчити з дитсадочка, що таке політична активність, що це щоденна громадянська активність та небайдужість. Як відстоювати свої погляди, як поважати погляди інших.

Феміністичний рух такий же слабкий, як і всі інші рухи в Україні, які не мають фінансування. Хочу на цьому наголосити, тому що праві рухи і низові рухи мають фінансування, у тому числі й від держави. У нас між прихильницями різних фемінізмів є цілий ряд питань, які треба ще проговорити, за якими треба ще дійти згоди сторін, або визнати, що така позиція має право на існування.

Олександра Голуб:

– Я думаю, це залежить від нас самих. Бувають дійсно дуже важкі теми, які інколи хочеться покинути через те, що не вистачає підтримки чи фінансових або людських ресурсів, але важливо не полишати на середині дороги ці проблеми. Звичайно, цілі мають бути досяжними, ми не можемо мріяти про те, що змінимо всю планету. Але хоча б ось ці наші маленькі цілі – тут потрібно йти до кінця. Якщо ми беремо на себе зобов'язання, що ми хочемо, скажімо, прийняти якісь зміни, пролобіювати – це абсолютно нормально. Ми маємо до цього прагнути і брати на себе відповідальність: ми це змогли зробити чи не змогли?

Щоб не було так, як іноді кажуть: «Ось активістки прибігли-покричали – і нічого не змінилося». Це все ж має бути професійна діяльність. Я думаю, що якщо ми, жінки, кожна у своїй організації, будемо фахівчинями, то у нас буде і ефективність, і результат.

СВІТ У НЕРІВНОСТЯХ І

У ХАРКОВІ ЦЕНТР ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ РОЗПОЧАВ РОБОТУ У НОВОМУ ПРОСТОРІ

30 жовтня 2018-го року Центр гендерної культури гостинно відчинив двері та презентував проєкт «Центр гендерної культури як платформа для розширення прав і можливостей жінок та молоді». Відтепер Центр гендерної культури та Музей гендерної та жіночої історії системно працюватимуть у новому просторі під одним дахом (м. Харків, пр. Московський, 124-а) та організовуватимуть розмаїті події для різних аудиторій. Уже стартували гендерні тренінгові програми для вчителів та курс з розвитку бізнесу для жінок. Для дітей та підлітків працює «Дитяча площАРТка». Найближчим часом розпочнуться програми з жіночого лідерства та нові дитячі програми.

КІРА НАЙТЛІ ДОРІКНУЛА КЕЙТ МІДДЛТОН У ФЕМІНІСТИЧНОМУ ЕСЕ

Британська акторка Кіра Найтлі звинуватила Кейт Міддлтон у тому, що вона, з'являючись на публіці у прекрасному вигляді після народження трьох своїх дітей, дала людям хибний, нереалістичний образ жінки.

Про це та про свій досвід материнства, який кардинально відрізнявся від ідеальних картинок із Кейт, Кіра описала у своєму есе «Слабка стать», у якому звернулася до своєї доньки Еді, котра народилася на день раніше за принцесу Шарлотту.

«Я пам'ятаю лайно, блювотиння, кров, шви. Я пам'ятаю своє поле битви. Твоє поле битви і пульсацію життя. Вживання. Це я – слабка стать? Ти?», – написала актриса.

Колисаючи свою Еді, терплячи біль у грудях, до яких присмоктувалася мала, Кіра дивилася трансляцію, як Кейт Міддлтон, у гарній сукні та з макіяжем, випикується з пологового будинку.

«Сховай. Сховай наш біль, те, як рвалися наші тіла, як течуть наші груди, як шаленіють наші гормони. Виглядай красивою. Виглядай стильною, не показуй своє поле битви, Кейт. Через сім годин після того, як билася з життям і смертю, через сім годин після того, як твоє тіло розчухнулося і закривавлене життя з криком вийшло назовні. Не показуй. Не кажи. Сій там зі своєю дівчинкою, щоби тебе знімала зграя фотографів-чоловіків», – звернулася актриса до герцогині.

ЖУРНАЛ BBC HISTORY ПРЕДСТАВИВ РЕЙТИНГ 100 ЖІНОК, ЯКІ ЗМІНИЛИ СВІТ

Видання BBC History склало список 100 жінок, які найсильніше вплинули на світову історію. Згідно з експертними оцінками, перше місце в рейтингу посідає вчена, педагогиня і громадська діячка Марія Склодовська-Кюрі. Вона провела важливі дослідження в області радіоактивності та стала першою, хто отримала дві Нобелівські премії – з фізики та хімії. Другий рядок у списку дістався активістці руху за громадянські права у США Розі Паркс. А замикає трійку лідерок Емеллін Панкхерст – британська громадська і політична діячка, яка відіграла важливу роль у боротьбі за виборчі права жінок.

ЗАРОБІТЧАНКИ: ПОВЕРНУТИ НЕ МОЖНА ЗАЛИШИТИ

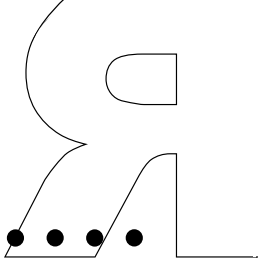
В Івано-Франківську ГО «Центр муніципального та регіонального розвитку – Ресурсний центр» реалізує проєкт з повернення заробітчанок до України. За інформацією Уляни Сидор, директорки організації, понад 28 тисяч жінок з Івано-Франківська поїхали за кордон на заробітки. Для економіки області масова міграція приносить чималі збитки, а для самих заробітчанок несе низку негативних наслідків: від перенавантажень до потрапляння у небезпечні умови, зокрема торгівлю людьми.

Уляна Сидор переконана, що, маючи відповідну освіту та навички, в Україні можна заробляти не гірше, тому організація розпочала активну роботу: заробітчанок навчатимуть малому та середньому бізнесу і радитимуть, як можна ефективно інвестувати свої гроші.

УМІЙ ЗАХИЩАТИСЯ: ЖІНОК У ДНІПРІ ВЧАТЬ САМОБОРОНИ

Курси самооборони «Бийся як дівчина» – це проєкт молоді громадської організації «Gender Stream». За 2 роки роботи курсів практичні навички та вміння вже отримали понад сотні мешканок Дніпра. Із жінками працює тренерська команда із самозахисту, юрист і психологиня. Особливу увагу приділяють тому, як не розгубитися в небезпечній ситуації, звільнитися, якщо тебе хтось схопить, та на які точки на тілі можна натиснути, щоб привести нападника в шок та знешкодити на деякий час.

КОСМІЧНИЙ ФЕМІНІЗМ: ЖІНКИ ЗБИРАЮТЬ СУПУТНИК У КИРГИЗСТАНІ

У Бішкеку стартував проект, у межах якого киргизькі дівчата зберуть в офісі місцевого незалежного медіа «Клооп» перший в історії країни супутник. Проект триватиме до середини 2020-го року. Космічний апарат відправлять на Міжнародну космічну станцію, а вже звідти запустять на орбіту. Над проектом працюватимуть лише жінки, чоловіків до проекту зумисне не залучають. На думку оргкомітету, хлопці й без того мають набагато більше можливостей і передумов для професійного розвитку в суспільстві, чого не скажеш про жінок. Є ще одна, ширша ціннісна ідея – боротьба з професійною дискримінацією жінок. На сайті проекту пишуть: «Нам набридла дискримінація дівчаток, дівчат і жінок у Киргизстані. Нам набридло, що в багатьох родинах дівчаток виховують як обслуговуючий персонал. Нам набридло, що багатьох дівчат у Киргизстані викрадають, гвалтують, а потім змушують жити з гвалтівником, називаючи його «чоловіком».

«CREATIVE WOMEN SPACE»: ПРОСТІР, ДЕ НАРОДЖУЮТЬСЯ МРІЇ

Коворкінг «Creative Women Space» з'явився у самому серці Києва у травні 2018-го року. Його відкрили п'ятеро жінок, чиї мрії реалізувалися на поверсі старовинного будинку з креативним плануванням. У коворкінгу поєдналися авторська бібліотека, колекція американського одягу з ХХ століття, піаніно. На терасі відбуваються вечірки та поетичні зустрічі, на першому поверсі – лекції й виставки, а от другий поверх для тих, хто хоче попрацювати. Головна мета простору – створити сприятливе місце для розвитку жінок.

«А ГОДИННИК-ТО ЦОКАЄ!». УКРАЇНСЬКИЙ КОМІКС ПРО ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ ВИКЛИКАВ ЗАХВАТ У МЕРЕЖІ

У мережі з'явився комікс, у якому висміяли тему гендерних стереотипів (авторка – Софія Желізна). Він був опублікований на сторінці проекту «Гендер в деталях» у Facebook. Багато користувачів/-ок соцмережі зазначили, що ілюстрації вийшли дуже правдоподібними, адже описані в них ситуації реально трапляються у їхньому житті.

ФУТБОЛКИ З ФЕМІНІТИВАМИ

Креативна копірайтерка Ксенія Сергеева створює і продає футболки з фемінітивами і тим самим допомагає фонду Starenki. «Наближалось 8 березня. Дівчата навколо мене розуміли, що то, як раніше бачили це свято – очевидний пережиток минулого, але в той же час самі називали себе «копірайтер», «дизайнер», «асистент», «стиліст». Неправильно якось. Вирішила подарувати десяти знайомим футболки з фемінітивами», – розповідає Ксенія. Вона зробила десять футболок і роздарувала їх знайомим дівчатам. Потім вирішила запустити ще партію. «Мое агентство почало приносити гроші, і я відчула відповідальність: десь треба віддавати десятину. Завдяки футболкам можу допомагати іншим.»

ФЕМІНІСТКИ БАШКИРІЇ ПРОВЕЛИ АКЦІЮ ПРОТЕСТУ ПІСЛЯ ЗГВАЛТУВАННЯ ДІЗНАВАЧКИ В УФІ

Об'єднання «Фемінізм в Башкортостані» провело акцію протесту проти насильства над жінками. Приводом стало групове зґвалтування дівчини-дизнавачки УВС її ж колегами. Ця подія продемонструвала, що більшість людей звинувачують у трагедії жертву, хоча в зґвалтуваннях завжди винен тільки насильник. – Гвалтувати чи ні – це завжди вибір насильника. Скромний одяг ніяк не знижує рівень домагань, про це свідчать і дослідження, і життєвий досвід більшості жертв. Також не існує універсальних правил, дотримуючись яких жінка зможе вберегтися від сексуального насильства, – пояснюють феміністки.

Рубрику підготував **Володимир Карпов** за матеріалами веб-сторінок: <http://www.genderculturecentre.org>, <https://hromadske.ua>, <https://gorobzor.ru>, <https://www.obozrevatel.com>, <http://thedevochki.com>, <https://www.historyextra.com>, <http://www.krona.org.ua>, <https://tabloidpravda.com.ua>.

МАРІЯ ДМИТРІЄВА: «В ОСНОВІ ЖІНОЧОГО АКТИВІЗМУ МАЄ БУТИ ФЕМІНІСТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ»

Бесіду веде Ірина ЛАДИКА

- Чи поширений жіночий активізм в Україні?
- Хто ним зазвичай займається?
- Чи безпечною є така діяльність?
- У чому особливість феміністичного активізму в соцмережах?
- Чи справедливо говорити, що раніше в Україні існував матриархат?
- Чим небезпечна легалізація проституції в Україні?

Про ці та інші питання ми поговорили з гендерною експерткою Марією Дмитрієвою.

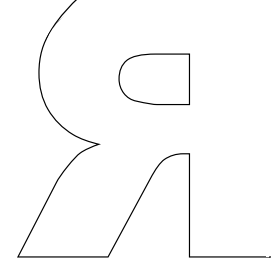
– За Вашими спостереженнями, чи поширений жіночий активізм у нашій країні? Хто цим найчастіше займається?

– Якщо ми говоримо про гендерну рівність, то ця діяльність повинна мати в основі феміністичну ідеологію. Якщо у гендерних організацій немає розуміння базових речей про права жінок і про фемінізм, то ми отримаємо в результаті абсолютну профанацію ідеї й по факту саботаж – на кшталт організації «Батько має право», котра займається залякуванням дружин. Як дуже часто трапляється і у нас, і у світі, законодавство, яке було запроваджене з метою захисту прав жінок, чи не першими починають використовувати собі на користь і жінкам на шкоду саме чоловіки.

Жіночих організацій, які займаються захистом прав жінок, у нас стає більше, вони стають активніші, фаховіші, їхня діяльність стає помітнішою, вони починають отримувати визнання, на яке заслуговують. До повного визнання нам ще далеко, але тепер про їх існування знають трішки більше поза межами самого жіночого руху.

– Поділіться своїм досвідом ведення фейсбук-спільнот «Фемінізм УА» та «Сексизм і мізогінія»: скільки часу щодня витрачаєте на адміністрування, чи великих ресурсів потребує ця праця, як реагуєте на людей, які «промахнулися» групою?

– Цього щастя вистачає кожного дня. У спільноті багато активних людей, а також приходять нові, які для себе ці болісні питання ще не пропрацювали. І замість того, щоб використати цей біль і агресію, котру він викликає, ефективно – на виправлення чогось у своєму житті, наприклад, припинити спілкуватися з токсичними родичами, чи знайти роботу, де їх не принижують, чи домогтися, щоб на тій роботі до них ставилися відповідно – що складно, бо вимагає значних сил, нервів і ресурсів – вони все виливають на тих людей, які відкрили їм очі на цю ситуацію,

що це не їхня провина чи особистий ґандж, а системна проблема. Якщо такі люди демонструють готовність дотримуватися правил і не конфліктувати на рівному місці, я готова йти їм назустріч і не виключати їх зі спільноти, навіть якщо вони набули достатньо порушень для виключення.

Ця діяльність забирає чи не весь мій час, не зайнятий роботою. Це щоденно принаймні кілька годин на те, щоб вичитати, що там відбувається, розібратися у конфліктах, винести попередження. Також я моніторю кілька десятків спільнот різними мовами, приношу цікаві матеріали для української аудиторії, читаю дописи багатьох цікавих людей, чиї пости я теж приношу у спільноту. Зараз у «Фемінізм УА» понад 8 тисяч людей.

По факту, це повноцінна неоплачувана робота, яка мені жодним чином не компенсується і яка не дає мені жодних привілеїв чи повноважень поза межами групи. Те, що я модерую цю спільноту, не дає мені права представляти людей, які до неї входять. А постійні звинувачення в авторитаризмі підривають віру в те, що це взагалі комусь потрібно. Те, що у спільноті 8 тисяч людей, не означає, що матеріали, які там з'являються, читає більше кількох десятків людей. У мене немає шляху поміряти, наскільки те, що я роблю, є корисним, важливим і комусь потрібним.

Група «Сексизм і мізоґінія» в цьому плані зручніша. Там значно менше людей – близько 2 тисяч. Цю спільноту в останній рік почали активно використовувати організації, які просувають ідею свободи від дискримінації, і беруть звітні матеріали, скажімо, рекламу, пишуть скарги з вимогами зняти її. Я рада цьому, але від цього теж не маю жодного зиску, бо до своєї діяльності мене як фахівчиню ці організації не залучають.

Головна причина, чому я цього не кидаю – я свідома того, що якщо я звідти піду, і лишу це все напризволяще чи призначу інших модераторок, все зійде на пси у кращому випадку за півроку, і півроку – це доволі оптимістична оцінка. Це валіза без ручки: тягнути важко, викинути шкода, та є надія, що воно колись комусь стане у нагоді.

– Агресія стосовно людей, які прагнуть руйнувати гендерні стереотипи, свідчить про те, що терміни «гендер», «фемінізм» не до кінця розуміють і неправильно трактують. На Вашу думку, з чим це пов'язано?

– Головні причини: упередженість, некоректна інформація, відсутність коректної інформації у широкому доступі, дуже мало рольових моделей відомих жінок, які прямим текстом називають себе феміністками. Дуже складно знайти відповідну літературу, її варто купувати у видавництвах одразу після виходу, інакше ви її більше не знайдете. Що можна говорити про розуміння гендеру, якщо перший набір на магістерську програму «Гендерні студії» відбувся лише цього року?

– Часто у публічних дискусіях лунають тези про те, що в Україні раніше панував матриархат? Чи це дійсно правда?

– Це маніпуляція і брехня. Те, що українські жінки були такі вільні, так верховодили... Якщо почитати дослідження вчених про той період, виявиться, що ситуація з правами жінок була значно гірша. Трошки краща, ніж у наших сусідів, але це дуже низька планка, і я б у цьому плані на Росію чи Туреччину не рівнялася.

Матріархат не мав такої форми, яку собі уявляють ці люди. Він уявляється як протилежність патріархату. Патріархат – це суспільний устрій, у якому ми живемо зараз, коли чоловіки контролюють військові, економічні, політичні ресурси і за рахунок спільного контролю за цими ресурсами вимагають від жінок побутового, сексуального, репродуктивного обслуговування, і за відмову від такого обслуговування жінкам загрожує економічне, психологічне, фізичне чи сексуальне насильство. Матріархат уявляється таким устроєм, при якому військові, економічні, політичні ресурси тримали під контролем жінки і за рахунок цього чоловіків експлуатували. Не існує матеріалів, які б однозначно доводили існування саме такої форми матриархату. Можливо, вони й були, але даних про це у нас немає. А ті дослідження, які є про цей період, і дослідження сучасних мисливсько-збиральницьких культур вказують, що в них працю можна поділяти за статтю, але це не стає причиною для дискримінації та експлуатації.

– Чим небезпечна легалізація проституції в Україні?

– Якщо можна легально купити одну жінку, і це не є злочином, то можна купити будь-яку іншу жінку. Це автоматично переводить усіх жінок у категорію товару.

«Якщо можна легально купити одну жінку, і це не є злочином, то можна купити будь-яку іншу жінку. Легалізація проституції переводить усіх жінок у категорію товару.»

Це ставить під загрозу реалізацію усіх аспектів гендерної політики. Це ставить під загрозу безробітних жінок: їм почнуть пропонувати у Центрах зайнятості як роботу зайнятість у борделях.

Як показує світовий досвід тих країн, де була легалізована проституція, відбувається стрімке зростання торгівлі людьми: жінками і дітьми з метою сексуальної експлуатації. Якщо чоловікам сказати, що «оце тепер робити можна», зняти табу на згвалтування людини за гроші, то попит стрімко зростає, він потребує постійної зміни цього людського м'яса.

Коли легалізується проституція, держава каже прямим текстом половині населення, яке теж платить податки, що «ми чхали на наші зобов'язання перед вами щодо захисту тілесної недоторканності, гідності, права на освіту, права на роботу, хочете заробляти – розсувайте ноги». Держава, по факту, стає ще одним сутенером. Зі стрімким зростанням торгівлі жінками і дітьми для сексуальної експлуатації також спрощується діяльність для кримінальних угруповань, зокрема міжнародних кримінальних синдикатів. Паралельно зі зростанням торгівлі людьми зростають масштаби торгівлі зброєю і нелегальними наркотиками. Це погіршить ситуацію не лише у нас, але й по всіх сусідніх країнах, на рівні всієї Європи.

«Те, що вживання фемінітивів сприймається як некультурне, показує нам, наскільки бути жінкою у цій культурі є принизливим і неприйнятним.»

– Якщо відходити від академічних визначень, то що для Вас означає фемінізм?

– Фемінізм – це теорія і практики боротьби за звільнення жінок від експлуатації, дискримінації і насильства з боку чоловіків і в інтересах чоловіків. І досягнення рівності прав жінок і чоловіків є одним із інструментів досягнення такого звільнення.

– А як власне Ви прийшли у феміністичний рух? Коли це сталося? Як оцінюєте той свій перший досвід?

– Я почала цікавитися цими темами десь на початку 90-х. Я цілком свідомо того, наскільки мало я знаю про це. При тому, що я вчилася на магістратурі в Європейському Гуманітарному Університеті, вчилася в Штатах, я збираю літературу на цю тему. Я намагаюся свої знання у цій темі розширювати.

Я не можу сказати, що я прийшла у феміністичний рух – і все це мені відкрилося. У мене було загострене почуття справедливості з дитинства. На початку 1990-х я натрапила на кілька текстів про фемінізм, переважно перекладних. Тоді я зрозуміла, що мої переконання називаються фемінізмом. І я шукала людей, які б мали подібні зацікавлення. Наприкінці 90-х я потрапила на семінар з гендерної історії в Одесу, який проводила Людмила Смоляр, на жаль, уже покійна. Я там познайомилася з Оксаною Ярош. Ми з нею провели перший у моєму житті тренінг з гендерної рівності для її студентства. Це було цікаво, це відповідало моїм внутрішнім цінностям, і відтоді, як я їх знайшла, я рухаюся за ними.

– Ви послідовно відстоюєте впровадження в українську мову фемінітивів. Чи могли б Ви пояснити, чому це важливо? І чи пов'язано це з фемінізмом?

– Фемінітиви є однією з питомих рис усіх слов'янських мов. У нас є категорія роду, у межах якої всі іменники діляться на три групи: чоловічий рід, жіночий і середній. На позначення усіх живих істот, включно із людьми, у яких спостерігається статевий диморфізм, ви можете використати маскулітив на позначення особи чоловічої статі і фемінітив на позначення особи жіночої статі.

Коли я чую ці панічні виклики: «Руйнують мову», я розумію, що це люди, які українську знають вкрай погано. У нас є фемінітиви. Перше слово, які діти вчать говорити – це фемінітив. Це слово «мама». Вони не кажуть «жінка-батько». Так само – «вінничанки», «слониhi», «кішки» – оце фемінітиви. Сказати, що фемінітиви українській мові непритаманні – це продемонструвати своє невігластво. В усіх слов'янських мовах вони були і є, і застосовуються, і в російській так само. Те, що їхнє вживання сприймається як некультурне, показує нам, наскільки бути жінкою у цій культурі є принизливим і неприйнятним. В українській культурі теж – бути жінкою трішки непристойно і дещо принизливо.

Є у мовознавстві така концепція-гіпотеза Сепіра-Ворфа. Вона стосується того, що речі, для нас важливі, ми описуємо окремим словом. Якщо нам кажуть, що називати жінок, які працюють у професії, окремим від чоловіків словом, неважливо, некорисно і непотрібно, то вони цим показують, що внесок жінок у цю професію вважають настільки малим, що ним можна знехтувати. Тому я підтримую, просуваю використання фемінітивів.

ФЕМІНІСТИЧНИЙ АКТИВІЗМ В УКРАЇНІ У ХХІ СТОЛІТТІ

(фрагмент книги «Чому не варто
боятися фемінізму»¹)

Тамара МАРЦЕНЮК

У 2017 році я видала книгу «Гендер для всіх. Виклик стереотипам» (видавництво «Основи»). Мене приємно вразили відгуки на неї. І я подумала, що доцільно було б оформити як книгу-підручник, написану в науково-популярному стилі, інший матеріал – зокрема, той, що стосується фемінізму.

Важливо зазначити, що без фемінізму не було б такого поняття, як гендер. Тому ця книга змістовно важливіша за попередню. У ній чимало історій та фактів, які, маю надію, переможуть упереджене ставлення до фемінізму.

Я не планувала розкривати усі аспекти фемінізму як суспільного руху і соціальної теорії. Моя мета – показати розмаїття цього явища у світі та його зв'язок із Україною. Зазначу, що за можливості я працювала із текстами-першоджерелами (українською, російською, англійською мовами). Я надаю чимало посилань і списки літератури в кінці кожної теми, аби усі зацікавлені мали можливість перечитати ретельніше ті чи інші праці. Дійсно, існує дуже багато міжнародної і вітчизняної літератури про фемінізм, тож якщо ви зацікавлені ретельніше опанувати певні питання, я запрошую поринути в цю тему.

«Глянцевість» Фемен якраз і була критикована феміністками, хоча для Фемен, безумовно, вона була засобом для досягнення мети і привернення уваги. (Оксана Брюховецька. «Образ жертви і емансипація. Нарис про українську арт-сцену і фемінізм»)

К оли я виступаю за кордоном щодо гендерної тематики, напевно, найчастіше в мене запитують про феміністичну групу «Фемен». Феміністичний активізм в Україні в ХХІ столітті асоціюється переважно з цією групою, створеною у 2008 році.

«Фемен» починали з того, що виступали проти секстуризму, не раз проводили акції проти жіночої проституції в Україні під гаслом «Україна – не бордель!». Але згодом розширили поле свого активізму розмаїтою тематикою. 2013 року активісток побили за участь у протестах проти Януковича, тому вони змушені були тікати з України. Відтоді «Фемен» поступово стає міжнародним рухом². Хоча в Україні акції також проводяться, зокрема з критикою політики Порошенка. У 2013 році про діяльність активісток «Фемен» австралійська режисерка **Кітті Грін** (Kitty Green) зняла документальний фільм «Україна – не бордель. Історія Фемен» (*Ukraine Is Not A Brothel – The Femen Story*)³. Дослідниця феміністичного руху Мар'яна Рубчак звертає увагу на таку особливість «Фемен»: «На відміну від попередників, ця постмодерна група радикальних молодих жінок виросла у відкритому, демократичному суспільстві. Анна Гуцол, яка 2007 року повернулася із США, де перебувала за

програмою обміну лідерів, була певна того, що задля втілення вкрай необхідних змін жінки повинні взяти ініціативу в свої руки і стати провідниками трансформацій»⁴.

Як зазначає філософиня та феміністична дослідниця Ольга Плахотнік, «поява Фемен і їхнє позиціонування відносно фемінізму викликали бурхливі дискусії саме у гендерній спільноті»⁵. Думки щодо оцінки діяльності «Фемен» розділилися. Зокрема, часопис «Критика» публікував дописи з різними поглядами щодо «Фемен».

У таблиці подано різні оцінки їхньої діяльності.

У статті 2011 року Ольга Плахотнік пише, що в українському суспільстві досі бояться фемінізму, до того ж ідеться не лише про патріархатні інституції (серед яких академія), а й про громадянське суспільство. Авторка наводить статистику, що з понад тисячі зареєстрованих жіночих організацій лишень від сили п'ять називають себе феміністичними. Окрім того, «винахід як «гендерний рух» (інтернетпошуковики свідчать про виражену «українськість» цього терміна) на позначення таких типів академізму і досліджень, що вписані в гендерний мейнстрімінг»¹¹.

Водночас саме в 2010-х роках з'являється дедалі більше ініціатив, які використовують слово

Критичне ставлення до «Фемен»
<p>Мало порушують власне феміністичні питання. Не несуть нічого змістовного для фемінізму. Повідомлення переповнені розважальним політичним змістом.</p> <p>Марія Дмитрієва: <i>«Не припиняє дивувати їхня нерозбірливість у виборі приводів для протестів – часто складається враження, що їм байдуже, з якого приводу роздягатися перед камерами – аби було журналістів побільше, і те, що вони роблять, є лише епатажем заради епатажу, тому що немає виходу далі одноразових і несистемних вуличних акцій»⁶.</i></p>
<p>Поширюють ксенофобські твердження (наприклад, про те, що «всі турки приїзять в Україну за секс-туризмом»).</p>
<p>Недоречний формат і стратегії протесту.</p> <p>Лариса Лісюткіна: <i>«Стратегії Фемен, за всієї їхньої провокативності, повністю вкладаються в рамки добре знаного й вивченого на прикладі «вже давно вільних країн» вуличного політ-активізму. Чого тільки не було в історії європейського жіночого руху! Від маршів порожніх каструль до масового публічного спалювання бюстгальтерів»⁷.</i></p> <p>Оксана Брюховецька: <i>«Фемен протестували <...> з гаслами «Україна – не вагіна». Цей протест, з огляду на зовнішній вигляд самих Фемен, виглядав кумедно, а гасло традиційно маркувало вагіну як щось принизливе»⁸.</i></p>
Позитивне ставлення до «Фемен»
<p>Називали публічно себе феміністками.</p> <p>Перформативний активізм із висміюванням сексизму та сексуалізованого ставлення до жінок і жіночого тіла.</p> <p>Юлія Сорока: <i>«Вони використовують найпотужніший зі сформованих масовою культурою споживання мотиваторів – жіноче тіло – щоби привернути увагу до важливих суспільних питань. Вони виривають мову еротики з комерційної сфери її застосування, тіло – від сусідства зі споживчими товарами та прикріплюють його до проблем, які самі визнають за важливі. Їхня аудиторія необмежена, бо символічний порядок стосується всіх»⁹.</i></p>
<p>Змogli привернути увагу ЗМІ до важливих соціальних проблем (як-от секс-туризм, сексизм тощо).</p>
<p>Виклик і підважування ідей «справжньої» феміністичної активності.</p> <p>Ольга Плахотнік: <i>«Деякі дослідниці зайняли позицію іншування Фемен і відмови визнати їхні дії самостійними, а протести – феміністичними. Ця позиція ґрунтується на уявленнях про те, що існує «справжній» фемінізм, у вигляді «істинної» теорії та «правильного» активізму: есенціалістичність і владність таких поглядів, а також нездатність до альтернативної оптики є очевидними»¹⁰.</i></p>

«фемінізм» у своїй назві та пропагують феміністичну критичну тематику. Зокрема це такі групи та організації:

Феміністична Офензива¹²: утворена восени 2010 року в Києві; розпочала свою діяльність із маршудемонстрації, кінофестивалю та феміністичної конференції, які було присвячено сотій річниці Міжнародного жіночого дня (8 березня 2011 року); в організації діяв принцип жіночого сепаратизму (лише особи, що мають досвід буття в суспільстві жінкою, могли бути учасницями ініціативи та ухвалювати рішення на зборах); на початку 2014 року методом консенсусу активістки вирішили закрити групу.

Феміністична майстерня у Львові¹³ («Львівська кузня фемінізму»): як громадська ініціатива утворилася в червні 2014 року; як громадська організація зареєстрована в березні 2016 року; працює на волонтерських і горизонтальних засадах; використовують поняття фемінізм, щоб реалізовувати ідеї різноманітного, інклюзивного та гендерночутливого світу об'єднавчими методами.

FemSolution¹⁴: створена як студентська фемі-

ністична ініціатива Києво-Могилянської академії (НаУКМА) в березні 2016 року; антигомофобне, антиксенофобне студентське об'єднання, дружне до людей будьяких віросповідань і гендерних ідентичностей; проводила феміністичні події, привернула увагу до проблематики сексуальних домагань і сексизму в університетах; 17 листопада 2017 року зазнала організаційних змін, перестала бути студентською ініціативою («НаУКМА накладає обмеження на наше функціонування як феміністичної ініціативи»); позиціонує себе як організація лівого спрямування, серед ідейних аспектів якої горизонтальність, перехресність і квіртеорія.

Феміністична ініціатива «Борщ»¹⁵: створена на базі філософського факультету Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова; у вересні 2017 року заснували Гендерний клуб¹⁶ при університеті – «безпечний простір без гендерних стереотипів, у якому всі охочі зможуть з'ясувати для себе, що таке гендер і як це поняття пов'язано безпосередньо з навколишньою дійсністю і нами самими»; засідання цього гендерного клубу не раз зривала група праворадикалів¹⁷.

Група ФРАУ (Феміністичне Радикальне Анонімне Угрупування)¹⁸: анонімне колективне мистецько-активістське угруповання, засноване 2013 року, яке дотримується міжсекційних квірфеміністичних (антикапіталістичних, антирасистських, антинаціоналістичних, антимілітаристських) засад.

Група квір-анархо-фемінізм¹⁹: виступає із критичними позиціями щодо КиївПрайду та Жіночого маршу 2018 року; виступає проти поліцейської держави, злочинів на основі гомофобії, лесбофобії, трансфобії, расизму, ксенофобії; проти націоналізму та породженого ним ультраправого насильства; проти неолібералізму, капіталізму та асиміляційної «інклюзивності» КиївПрайду.

Феміністична радикальна окупай-група (ФРОГ)²⁰ – об'єднання феміністок і квірактивісток пострадянського регіону, куди входять також представниці з України, з метою організації подій (наприклад, феміністичного табору); підтримка ідей радикального фемінізму – опору всім видам ієрархій; відстоювання принципу сепаратизму.

Феміністичних ідей можуть дотримуватися також організації, які не використовують у назві слова фемінізм чи феміністичний. Наприклад, студентська профспілка «Пряма дія»²¹ відома підтримкою феміністичних подій (як от маршів на 8 Березня, акції «Ні насиллю в університеті» тощо). У маніфесті організації є окремий пункт «гендерна рівність», а в літньому студентському таборі порушують питання протидії гендерній дискримінації. Цікавими художніми активістськими проектами, які також поділяють засади гендерної рівності, є два швейні кооперативи – «Швеми»²² та ReSew (київський кооператив, продукцію якого вироблено методом апсайклінгу)²³.

За останні роки в різних містах України відбулося чимало феміністичних академічних і низових подій. Наведу лише деякі з них. 2012 року «Феміністична Офензива» у співпраці з Центром візуальної культури ініціювала назва-

ний феміністичним мистецький проект «Жіночий цех»²⁴. У грудні 2017 року «Феміністична майстерня» вже вдруге провела Школу феміністичного активізму для львів'янок.

У 2017 році в рамках проекту «365 днів на фемінізм» у різних містах України відбулися так звані **Fem Talks – розмови про фемінізм**, організовані громадською організацією «Інсайт»²⁵. Дискусії між феміністками різних поколінь відбулися в шістьох регіонах України: у Запоріжжі, Львові, Дніпрі, Чернівцях, Ужгороді та Києві.

24–25 лютого 2018 року в Києві відбувся дводенний фестиваль FemWeekend із лекціями, дискусіями й семінарами, присвяченими фемінізму та суміжним тематикам. У Харкові впродовж останніх років реалізується феміністичний проект «Тиждень жіночої солідарності», організований групою ініціативних людей із ГО «Харківське Жіноче Об'єднання «Сфера»²⁶.

Херсонський театр «Май Буш» гастролював із виставою «Розширення вен, або Навіщо нам потрібний фемінізм». Феміністичні події відбуваються в Києві, Харкові, Львові, Дніпрі, Херсоні, Ужгороді та інших містах України.

Феміністичний онлайн-активізм в Україні також стосується хештегів і постів #меніпотрібенфемінізм (#мненуженфеминизм #ineedfeminism). Знімаються певні передачі, як от український феміністичний travel blog «Фемімісто» від «Феміністичної майстерні».

Статті та інші матеріали на **феміністичну тематику** публікуються (онлайн і / або в паперовому вигляді) у таких виданнях, як часопис «Критика» – міжнародний огляд книжок та ідей²⁷, журнал «Я» Гендерного інформаційно-аналітичного центру «Крона»²⁸, нещодавно відновлений журнал «Гендерные исследования»²⁹, журнал соціальної критики «Спільне»³⁰, журнал про сучасну культуру «Коридор»³¹, ресурс для працюючих мам Womo³², онлайнресурс «Гендер в деталях»³³ та інших.

¹ Тамара Марценюк Чому не варто боятися фемінізму. Київ : КОМОРА, 2018. 328 с. Фрагмент публікується зі згоди авторки і видавництва.

² <https://femen.org>.

³ www.facebook.com/ukraineisnotabrothel.

⁴ Рубчак М. Рожева сила: нові опозиціонерки в пошуках гендерної справедливості / Критика. Квітень 2012. Число 4 (174). С. 4.

⁵ Плахотнік О. Неймовірні пригоди гендерної теорії в Україні / Критика. Вересень – жовтень 2011. Число 9–10 (167–168). С. 21.

⁶ Дмитрієва М. Радикальні ексгибіціоністки / Гендерний журнал «Я». № 26 (Фемінізм та жіночий рух). 2010. С. 14.

⁷ Лісюткіна Л. Феномен «Фемен»: малий вибуховий пристрій made in Ukraine / Критика. 2011. № 3–4 (161–162). С. 18–20.

⁸ Брюховецька О. Образ жертви і емансипація. Нарис про українську арт-сцену і фемінізм / Онлайн-журнал Prostory / prostory.net.ua/ua/krytyka/139-obrazzhertvy-i-emansypatsii-narys-pro-ukrainsku-art-stsenu-i-feminizm.

⁹ Сорока Ю., Гапова Є. Гола свобода і тіла на драбині / Критика. 2011. № 3–4 (161–162). С. 17 / <https://krytyka.com/ua/articles/hola-svoboda-i-tila-na-drabyni>.

¹⁰ Плахотнік О. Неймовірні пригоди гендерної теорії в Україні / Критика. Вересень – жовтень 2011. Число 9–10 (167–168). С. 21.

¹¹ Там само. С. 22.

¹² <https://ofenzyva.wordpress.com>.

¹³ <https://femwork.org>.

¹⁴ www.facebook.com/femsolutionorganisation.

¹⁵ www.facebook.com/femborsch.

¹⁶ www.facebook.com/events/138554153429855.

¹⁷ Антонюк Л. Толерантність, «Борщ» та гендер, або Роздуми на тему «поваги» як базисної цінності суспільства / Повага, 22 грудня 2017 р. / https://genderindetail.org.ua/community/comments/comments_127.html.

¹⁸ www.facebook.com/fraugroup.

¹⁹ www.facebook.com/queeranarchofem.

²⁰ ФРОГ. Оккупай «Страны чудес»: радикальный феминизм в действии / Гендерний журнал «Я». № 33 (Гендер і глобалізація). 2013. С. 24–27.

²¹ www.facebook.com/prjama.dija.

²² www.facebook.com/groups/shvemy/about.

²³ www.facebook.com/ReSewKyiv.

²⁴ Брюховецька О. Образ жертви і емансипація. Нарис про українську арт-сцену і фемінізм / Онлайн-журнал Prostory / prostory.net.ua/ua/krytyka/139-obrazzhertvy-i-emansypatsii-narys-pro-ukrainsku-art-stsenu-i-feminizm.

²⁵ www.insight-ukraine.org/uk.

²⁶ www.facebook.com/spherewa.

²⁷ <https://krytyka.com/ua>.

²⁸ <http://krona.org.ua/zhurnal-ya.html>.

²⁹ <http://kcg.net.ua/journal-gs.html>.

³⁰ <https://commons.com.ua/uk/gender>.

³¹ www.korydor.in.ua/ua.

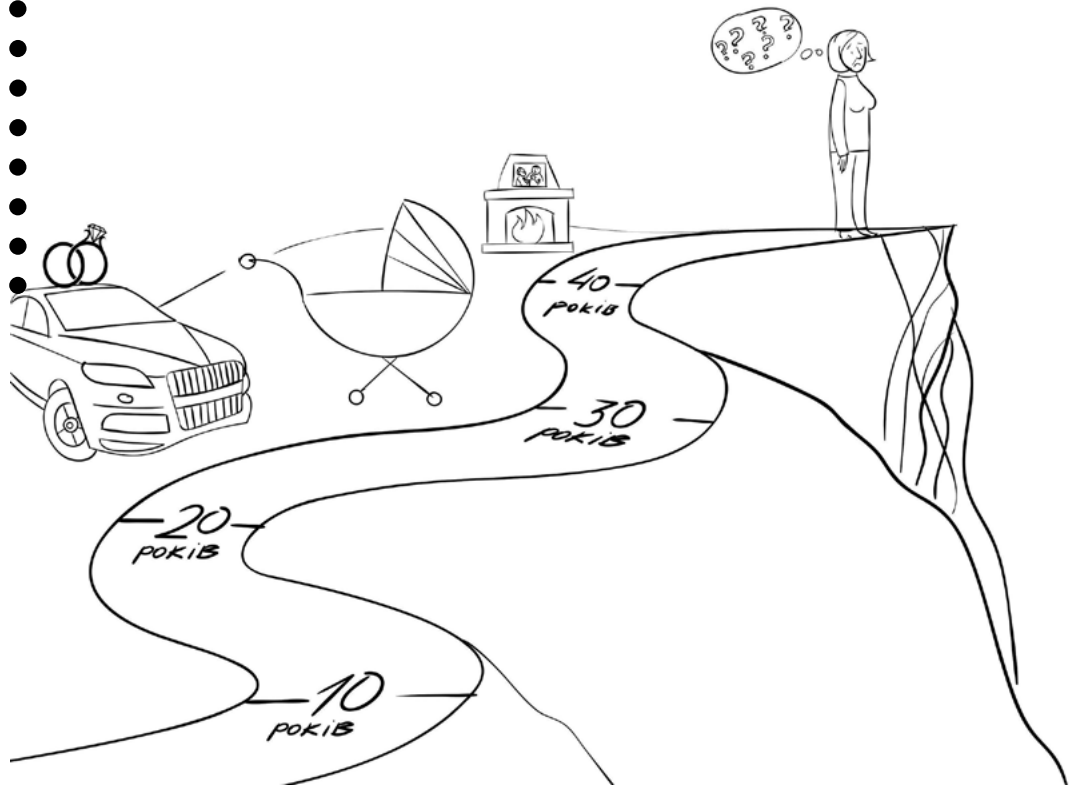
³² <http://womo.ua>.

³³ <https://genderindetail.org.ua>.

• ЯКЕ ВОНО, ЖИТТЯ ПІСЛЯ 40?

Оксана ДАВИДЕНКО

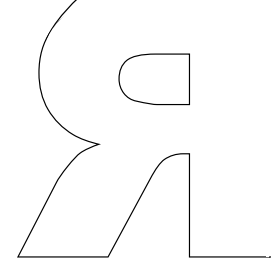
Відповідно до статистичних даних, більшість населення України складають жінки¹. На початку 2017-го року серед 22 770 325 жінок, котрі входять у кількість постійного населення², 55,05 % – це жінки, яким понад 40 років. Цілком логічним було б саме більшістю визначати, диктувати правила, формуючи умови для комфортного та безпечного життя чи власного розвитку. Натомість, результати загальнонаціонального дослідження «Що українці знають і думають про права людини» демонструють нам дивну картину: топ-10 ознак, за якими найчастіше дискримінують людей в Україні, очолює дискримінація за ознакою віку. На це вказали 37,4 % опитаних³. Додамо, що респонденти/-ки з усієї України стверджували про наявність дискримінації за кількома ознаками, а відчуття дискримінації за віком та станом здоров'я наявне у старших осіб⁴. Чому ж жінки, старші за 40 років, які складають майже 30 % усього населення України, мають значно менше можливостей для розвитку, працевлаштування, а як результат – депресивний стан та зневіру у власних силах?

Дитинство, юність нинішніх сороката п'ятдесятирічних жінок минали ще у період існування СРСР. І хоч на формування їхнього світогляду мали значний

вплив штампи у вигляді, наприклад, мухінських «Робітника та колгоспниці», закарбованих у бронзі, гендерна рівність була поняттям, декларативним та далеким від дійсного стану рівноправ'я чоловіка і жінки. Саме тоді, напевно, й закладались у їхньому світосприйнятті паростки стереотипного мислення, якими отримали у вигляді «спадщини» засвоєних понять «жінка-берегиня», «жіночі професії», «жіноче щастя».

Запитайте у багатьох жінок після 40 про образ «жінки-берегині», й у відповідь почуєте розповідь про поважну перфектну хранительку сімейного затишку, яка, виконуючи обов'язок, усе своє життя присвячує родині, дітям. Але час минає, діти «берегинь» виростають і волюблюють самостійності, від'їжджають, залишаючи батьків віч-на-віч із своїми особистими проблемами, з якими під силу впоратися геть не кожній парі з тривалим досвідом подружнього життя. На жаль, українська статистика не досліджує вік осіб, які наполягають на офіційному розірванні шлюбу, але на тлі статистичних даних зниження кількості розлучень у цифровому вираженні, саме жінки у 40-50 років стають самотніми⁵.

Для жінки, яка значну частину життя присвятила виконанню репродуктивної чи доглядової праці, контролюючи та за-

безпечуючи життєздатність цілої родини, усвідомлення відсутності освіти та нерезалізованість в професійній сфері приходить як грім серед ясного неба. Після розлучення постають питання на кшталт «Як тепер заробляти на життя?» або «Що я вмю і можу робити?», і тоді очевидними стають наслідки неусвідомленого та неідентифікованого економічного насильства. На жаль, ще не здійснювалося серйозних досліджень кількості жінок, абсолютно фінансово залежних від чоловіка, хоча в законодавстві України вияви економічного насильства тепер чітко окреслені⁶.

Це вдома, а на роботі? Під тиском стереотипів, фізичного і морального навантаження у вигляді купи обов'язків, професійна реалізація жінок стала приривком у традиційно «жіночій сфері» – бюджетній. Але задекларовані стабільність та соцпакет не компенсували низькою зарплатнею та наявністю «скляної стелі» – відсутністю можливості кар'єрного зростання, а відповідно й зростання фінансових можливостей. Тому й став наявним навіть у бюджетній сфері процес переходу до нетипової зайнятості, як от перехід на строкові трудові договори⁷. Жінкам, які намагались реалізувати себе у сферах, традиційно закріплених за чоловіками, доводилось відчувати якнайменше дискомфорт, а то й відвертий тиск. І хоч законодавча заборона частини робіт і професій, які можуть виконувати жінки, у грудні 2017-го року була знята, але ж це швидше здобутки для наступних поколінь. Тільки-от ті, хто вже відпрацювали з десятків років на важких роботах без належного запису у трудових книжках, зараз навряд чи доведуть свою причетність до реального виконання важкої, а тому й добре оплачуваної роботи. На тлі наявного розриву в оплаті праці жінок і чоловіків, який за останніми показниками за II квартал 2018-го року складає 21,5% (7800 грн. середньомісячна заробітна плата жінок, 9930 – чоловіків⁸), стає очевидним також і розрив у пенсійному забезпеченні, який безперечно виникне у майбутньому. Варто згадати, що багато з жінок, яким зараз 40-50 років, мали досвід атипової праці, тобто працювали, взагалі ніяк не оформлюючи трудові відносини, і, відповідно, цей реально відпрацьований проміжок часу не увійде до стажу при нарахуванні пенсії.

І, нарешті, «жіноче щастя», яке до сих пір є чимось схожим на печери Алі-Баби: всі про нього чули, але не бачили. Принаймні можна сміливо стверджувати, що у кожній жінки воно різне й цілком імовірно, що після 40 років ув'язнення про нього істотно відрізняться від уяв-

лень про «жіноче щастя» двадцятирічної дівчини. У багатьох це породжує думку, що часу на страхи й роздуми вже немає, а оскільки кожного дня життя дарує величезну кількість можливостей, то й маленький, започаткований затишком домогосподаркою стартап, завдяки шаленому бажанню та невпинній працездатності може перетворитись, наприклад, на цех з виробництва кондитерських виробів чи пекарню. Безперечно, можна навести приклади жінок, які після 40 років змінили своє життя, йдучи «у нікуди», але потім про це жодного разу не пожалкували. Якщо пильніше придивитись до свого оточення, такі жінки обов'язково знайдуться у кожній/-го з тих, хто читає цю статтю.

Але ж що робити тим жінкам за 40, які не мають стартапів, лишилися без фі-

«Жіноче щастя» чимось схоже на печери Алі-Баби: всі про нього чули, але не бачили.»

нансового забезпечення та підтримки? Давати поради – заняття досить невдячне, а от декілька спостережень можуть надихнути на нові досягнення.

Оскільки молодь від'їжджає на навчання за кордон, вікові обмеження при прийнятті на роботу заборонені законодавством, а до атипової праці активно привертається увага соціологічної та медійної спільнот, жінкам варто сміливіше заявляти про свої права: кадровий голод на ринку праці дає більше можливостей для працевлаштування, формуючи у працедавців відповідальне та свідоме ставлення до кадрів. Посилаючись на в.о. Голови Державної служби зайнятості (Центрального апарату) Валерія Ярошенко, інтернет-видання «Portal.lviv.ua» наводить цікаві дані. За сприяння служби зайнятості, протягом січня 2018-го року отримали роботу 48,0 тис. осіб, з яких 50 % жінок і 50 % чоловіків⁹. Тільки-от у цифровому вираженні жінки все ж активніші у пошуках місця роботи: 24,1 тис. жінок проти 23,9 тис. чоловіків. І навчалися задля конкурентоспроможності на ринку праці жінки також активніше: у січні 2018-го року до професійного навчання за направленням Державної служби зайнятості було залучено 16,0 тис. безробітних, серед яких 54 % (8,6 тис. осіб) безробітних жінок та 46 % (7,4 тис. осіб) чоловіків¹⁰. До того ж досвід виживання у 90-ті роки подарував багатьом жінкам 40-50 років безцінну якість – вміння адаптуватись до різних обставин життя, опанувувати

нові навички чи шукати інформацію, потрібну для розвитку. При цьому перелік джерел пошуку необмежений: від бабусиних порад, за допомогою яких створюються автентичні речі, до пошуків у відкритих електронних бібліотеках, відомих на весь світ, та інших оригінальних ідей. Спогади далекого дитинства та розповіді бабусь нашоухують жінок на розвиток у творчій сфері, а у поєднанні з підприємницьким хистом – у сфері бізнесу. Вишиванки ручної роботи – не просто відновлення народних традицій, це й реальна можливість фінансової незалежності.

Ще одне спостереження стосується більш сучасної сфери. Завдяки пральним машинам і мультиваркам вивільнився час, який забирала домашня праця. Натомість поява нових суперсучасних гаджетів подарувала не тільки можливість спілкування у соціальних мережах, а й можливості заробітку. Ведення особистих блогів чи каналів на You Tube на різну тематику, надання освітніх послуг у вигляді цілком професійних занять – ще одна можливість жінці проявити себе. До речі, створення контенту штучним інтелектом ще не настільки розповсюджене, щоб позбавити можливостей представниць гуманітарних професій виконувати копірайтерську роботу чи менеджерську роботу з інтернет-продажів.

Важливою є також тема громадської активності чи волонтерства. Уміння, навички чи вільний час – усе це можна свідомо дарувати тим, хто потребує. Вияви можуть бути дуже різними, залежно від

потреб часу, кола спілкування чи бажань самих жінок: пошиття білизни для солдат, плетіння маскувальних сіток, допомога в організації та проведенні майстер-класів, воркшопів чи благодійних забігів. Саме участь в роботі громадських організацій – ще одна можливість для жінок не тільки згуртуватись навколо вирішення проблем, а й знайти коло однодумців. Така активність потребує багато зусиль, часу і, що головне, багато людських ресурсів. І тут досвідчені, з твердою життєвою позицією жінки, мають можливість реалізувати власний потенціал, використовуючи набутий практичний досвід та знання.

В останні роки прийшло розуміння важливості взаємної підтримки і створення жіночих мереж та коворкінгів, які надають змогу не тільки отримати нові знання й спілкування, а і безкоштовно навчатись у рамках взаємодопомоги. Ідея жіночих клубів була популярною в Америці ще на початку ХХ сторіччя, а в останні роки відродилась знову у вигляді просторів, облаштованих для роботи та відпочинку жінок. Згідно прогнозів Bloomberg, жіночі простори, куди вхід чоловікам заборонений, стануть новим трендом у найближчі роки. Ще рік тому одна із засновниць проекту жіночого коворкінгу Одрі Гельман заявляла про своє бажання вийти на міжнародний рівень та відкрити центри не тільки у Нью-Йорку, а і в інших містах США та європейських столицях¹¹. Сьогодні жіночий простір «Creative Women Space» вже працює у Києві, а багато активних жінок шукають фінансування для відкриття коворкінгів для жінок у своїх містах.

Отож, адаптуючи наявні знання та навички до вимог сучасного ринку, не цураючись навчання, яке завдяки досягненням інформаційної сфери є безкоштовним, жінки мають безліч можливостей, на які варто звернути увагу. Тому не вірте у статистику і сміливо втілюйте в життя принцип Уїнстона Черчілля: «Ні за що не повірю у статистику, до зміни якої я не докладу руку».

¹ Державна служба статистики України. Демографічний щорічник. Населення України за 2016 рік. – 2017. – С. 16.

² Там же. – С. 20-22.

³ Що українці знають і думають про права людини: загальнонаціональне дослідження / [І.Бекешкіна, Т.Печончик, В.Яворський та ін.]; під заг. ред. Т. Печончик. – Київ, 2017. – С. 68.

⁴ Там же. – С. 68, 70.

⁵ Державна служба статистики України. Демографічний щорічник. Населення України за 2016 рік. – 2017. – С. 67.

⁶ Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

⁷ Атипичная занятость и прекаризация труда в Украине / под. редакцией В.Дудина и З.Поповича. Киев: Центр социальных и трудовых исследований, 2017. – С. 23.

⁸ Державна служба статистики України. Середньомісячна заробітна плата за статтю та регіонами за квартал у 2018 році. Доступ 21.09.2018: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdn/smpz_zs/smpz_zs_reg/smpz_zs_reg_u_18.xlsx.

⁹ <https://portal.lviv.ua/news/2018/03/07/bezrobotnih-zhinok-v-ukrayini-bilshe-nizh-cholovikiv-derzhavna-sluzhba-zaynyatosti>.

¹⁰ Там же.

¹¹ <https://gloss.ua/lifestyle/119901-kak-ustroen-zhens>.

26 РОКІВ ПРОТЕСТІВ: ЯК САУДІВСЬКІ ЖІНКИ ВИБОРЮВАЛИ ПРАВО НА ПЕРЕСУВАННЯ

Наталія МАЛИНОВСЬКА

У вересні 2017-го року світ облетіла звістка, що жінкам Саудівської Аравії дозволять керувати автомобілями. До цього часу Королівство лишалося єдиною державою, де жінкам забороняли отримувати водійські посвідчення, таким чином зберігаючи імідж найбільш консервативної мусульманської країни. Донедавна жінкам також заборонялося відвідувати королівський стадіон, без дозволу чоловіка чи батька навчатися, працювати, подорожувати та брати шлюб. Жінки не голосували і не мали можливості балотуватися. Для того, щоб жінки могли користуватися авто, їм винаймали водія. 24 червня 2018-го року закон, що дозволяє саудівським жінкам отримати водійське посвідчення і самостійно керувати автомобілем, набрав чинності.

Нині в Саудівській Аравії і за її межами розгорнулися дискусії про лібералізацію влади королівської сім'ї з ініціативи молодого кронпринца Мухаммеда бін Салмана¹. Однак не тільки ця обставина вплинула на здобуття саудівськими жінками права керувати автомобілем. Цьому передували роки боротьби та протестів саудівських жінок.

Як жінки втратили автомобіль

У 1950-х роках Саудівська Аравія закрила свої кордони від зовнішнього світу. У 1953 році влада звинуватила учасників демонстрацій у підтримці іноземних ідеологій – таких, як комунізм і арабський націоналізм. Уряд обмежив чисельність молодих саудитів, які можуть навчатися за кордоном. Для того, щоб повністю відмежувати Королівство, влада вислала арабських працівників, зокрема палестинців, із Східної провінції, активізувала діяльність Комітету приказування хорошого і заборони неправильного (al-amr bi-ta'rif wa nahī 'an al-munkar). У 1957-му році Ер-Ріяд ввів заборони на водіння автомобілів

жінкам². Упродовж багатьох років релігійні діячі Саудівської Аравії вдавалися до різних обґрунтувань цієї заборони: для водіння жінкам бракує розуму, що вони будуть мобільні і зможуть вчинити перелюб, що водіння завдає шкоди яєчникам³. Але найголовніше, що жоден з них не міг пояснити заборону рядками зі священного писання Корану. Головна пересторога можливості надання жінкам права керувати автівкою трактувалася як поширення західних цінностей і руйнування традицій суспільства.

«Релігійні діячі Саудівської Аравії вдавалися до різних обґрунтувань: для водіння жінкам бракує розуму, вони будуть мобільні і зможуть вчинити перелюб, водіння завдає шкоди яєчникам...»

Від демонстрацій до YouTube

Активні протести, боротьба і правозахисна діяльність за повернення жінкам права на керування автомобілем розпочинається з 1990-го року. Тоді 6 листопада в столиці королівства Ер-Ріяд сорок сім жінок проїхалися за кермом автомобілів на знак протесту проти заборони водіння. Їх арештували на один день, конфіскували паспорти, а деякі з них втратили роботу.

У вересні 2007-го року Асоціація захисту і оборони прав жінок в Саудівській Аравії направила петицію королю Абдаллі, яку підписали 1100 осіб з проханням скасувати заборону. Через рік 7 березня 2008-го року, за день до Міжнародного жіночого дня, правозахисниця *Вайха аль-Хувейдер* опублікувала відео на YouTube «Yes2womendriving» (Так

Робота карикатуриста
Карлоса ЛатUFFа
(<https://latuffcartoons.wordpress.com>)

водінню авто жінками!), перебуваючи за кермом. На відео вона просить короля Абдаллу та міністра внутрішніх справ дозволити жінкам, які отримали водійське посвідчення за кордоном, їздити та допомагати іншим отримати водійське посвідчення. Відео розповсюдили міжнародні медіа, а *Вайха аль-Хувейдер* стала вісницею боротьби за право жінок на водіння.

Наступна водійська кампанія розпочалася у травні 2011-го року. Аль-Хувейдер зняла на відео *Манал аль-Шаріф* в Хобарі та опублікувала його на YouTube. Це відео отримало 700 тисяч переглядів за один день. Після нього Манал арештували за водіння і затримали на десять днів. Ця історія спровокувала протести інших жінок і розширення кампанії під назвою «Women2Drive» (Жінкам водити). Іншу хвилю протестів спровокував вирок *Шайми Ястайни* у вигляді десяти ударів батоном за водіння авто. Жінки розміщали відео на сторінках YouTube, Facebook, Twitter – як їздили вулицями міст Ер-Ріяд, Джидді, Хобарі, закликаючи приєднуватися інших жінок⁴.

У 2012-му році з нагоди першої річниці водійської кампанії *Манал аль-Шаріф* заявила, що керувала автомобілем близько 30-40 разів упродовж року і що приблизно сто саудівських жінок регулярно керували автомобілем. На сайті «Saudi women heroes» опубліковано імена 108 жінок, які протестували проти заборон на водіння⁵.

Найбільше активізувати зусилля учасницям кампанії «Women2Drive» вдалося у 2013-му році. У жовтні жінок закликали підтримати боротьбу із заборонаю водіння спільно з відомими саудівськими жінками. У відповідь сайт кампанії заблокували, а один з голо-

вних критиків жіночого керування шейх Салех аль-Лохадін заявив, що жінки, які керують авто, ризикують пошкодити яєчники і наражають своїх майбутніх дітей на клінічні проблеми. Працівники міністерства внутрішніх справ проводили індивідуальні бесіди з лідерками кампанії, щоб вони не сідали за кермо. Але це не завадило активісткам опублікувати на YouTube 12 фільмів про жінок за кермом, закликаючи приєднатися інших саудівських жінок, але без фото чи фотофіксації. Незважаючи на залякування і телефонні погрози, жінки знімали відео і викладали в інтернет. Частина з них арештовували, більшість після короткого затримання відпустили. Варто зазначити, що кампанію неодноразово підтримували чоловіки-правозахисники.

У вересні 2017-го року принц Салман опублікував заяву про визнання права жінок на водіння відповідно до Шаріату. Ліцензії на водіння (аналог водійського посвідчення) жінкам почали видавати 24 червня 2018-го року. Взаємін саудівська влада зв'язувалася з активістками кампанії, щоб вони уникали коментарів для медіа.

У травні 2018-го року саудівська влада затримала *Лоуджайн аль-Хазлуль*, *Іман аль-Нафджан*, *Манал аль-Шаріф* і ще ряд відомих правозахисниць та правозахисників. Королівська влада і проурядові медіа запустили кампанію з дискредитації затриманих правозахисниць як «зрадниць». З офіційних заяв у медіа активісток звинувачували у загрозі національній безпеці через «контакти з іноземними особами з метою підірвати стабільність і соціальну структуру держави»⁶.

Обличчя саудівського фемінізму

Уже згадані правозахисниці *Лоуджайн аль-Хазлуль*, *Іман аль-Нафджан* і *Манал аль-Шаріф* – не єдині борчині за права саудівських жінок. Але з їхніх історій світ дізнався про саудівські протести, затримання, штрафи, покарання. Вони стали обличчям «жіночого» протесту і мотивували інших жінок не лишатися осторонь. Конфлікти з владою Королівства принесли їм міжнародне визнання.

29-річна саудівська правозахисниця *Лоуджайн аль-Хазлуль* через свою боротьбу та активну діяльність стала однією з найвідоміших сучасних жінок Аравійського півострова. Уперше її затримали в листопаді 2014-го року на 73 дні при спробі перетнути кордон Саудівської Аравії, прямуючи з ОАЕ. Співробітники служби безпеки прикордонного міста Аль-Бата конфіскували її паспорт і змусили ночувати в її ж автомобілі. Спробу перетину кордону *Аль-Хазлуль*

виклала на канал у YouTube і Twitter, що зробило її популярною та привернуло увагу міжнародної спільноти до проблем прав жінок у Саудівській Аравії. Новину опублікували найбільш відомі видання світу, зокрема американські газети «Time», «The New York Times», «The Independent», «The Wall Street Journal», британські «BBC News», «Daily Mail», «Mashable», французька «FRANCE24». Вона здобула третю позицію в щорічному рейтингу «Arabian Business Magazine» (Арабського бізнес-журналу) найвпливовіших жінок арабського світу.

На виборах до місцевого органу – Консультативної Ради (Меджліс аш-Шура) у листопаді 2015-го року жінкам уперше надали право вибирати та бути обраними. Аль-Хазлупь отримала статус кандидатки, але її прізвище не було внесено до виборчого бюлетеня⁷.

Саудівська блогерка Іман аль-Нафджан народилася в сім'ї військового. Вона здобула ступінь магістра з викладання англійської в Берлінгемському університеті Великобританії. У 2008-му році Іман почала блогерство із розповідей про соціальне та культурне життя жінок, а згодом приєдналася до кампанії за водіння. Вона публікувала матеріали про боротьбу за права саудівських жінок в міжнародних виданнях. Її неодноразово арештовували за участь у кампаніях за водіння.

39-річна Манал аль-Шаріф поєднавала свою професійну зайнятість інженерки ІТ-безпеки з правозахисною діяльністю. Уродженка Джидді отримала ступінь бакалавра програмування в Університеті короля Абдул-Азіза. Разом із іншими жінками вона розпочала кампанію «Women2Drive» у 2011-му році. Після арешту в 2012-му її звільнили в обмін на заборону водіння і відмову від спілкування з медіа. Amnesty International назвали її «в'язнем совісті». Манал була серед трьох головних претенденток на премію Вацлава Гавела в Норвегії, входить до Топ-100 світових мислителів 2011-го року за версією журналу «Foreign Policy». Журнал «Time» вклю-

чив її до списку 100 найвпливовіших жінок 2012-го року.

У західних медіа жіночий рух називають частиною суспільної дискусії про лібералізацію саудівського життя, що здатний протистояти консервативній релігійній владі Королівства. Зняття заборони на водіння поштовпу діяльність саудівських жіночих організацій. Здобувши певну перемогу, вони націлилися на подолання наступної перешкоди – повне знищення системи опіки. Жінка має опікуна, яким найчастіше є батько, брат, дядько чи чоловік, який її скрізь супроводжує та надає згоду на різну діяльність.

Певні досягнення активісток уже помітні. З травня 2017-го року жінці більше не потрібен дозвіл від опікуна для вступу до університету, прийому на роботу та проведення медичної операції. Жіночі правозахисні організації продовжують кампанію захисту прав жінок, у тому числі в соцмережах з хештегом #IAmMyOwnGuardian. Але остаточною перемогою стане повне скасування системи опікунства.

¹ Спадкоємець чи спадкоємиця трону королівської чи імператорської монархії.

² Commins, David (2009). The Wahhabi Mission and Saudi Arabia. I.B.Tauris. – Режим доступу: <http://asrdiplomacy.ir/wp-content/uploads/2017/03/The-Wahhabi-Mission-and-Saudi-Arabia-Book-1.pdf>.

³ At last Saudi women will be allowed to take the wheel. – Режим доступу: <https://www.economist.com/leaders/2017/09/30/at-last-saudi-women-will-be-allowed-to-take-the-wheel>.

⁴ Saudi woman 'spared lashing' in driving case. – Режим доступу: <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/09/201192820341050915.html>.

⁵ Honor wall: Women who defied the ban on women driving in Saudi. – Режим доступу: <https://saudiwomenheroes.com>.

⁶ Saudi Arabia: Women now allowed to drive, but more reforms must follow. – Режим доступу: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/06/saudi-arabia-women-now-allowed-to-drive-but-more-reforms-must-follow>.

⁷ The driving ban and women's rights in Saudi Arabia. – Режим доступу: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/05/the-driving-ban-and-rights-in-saudi-arabia>.

НАШЕ АВТОРСЬКЕ КОЛО:

Давиденко Оксана – голова ГО «Скриня корисних справ», консультантка NDI, експертка з гендерного мейнстримінгу та політичної участі жінок, редакторка локального інтернет-видання «Zhytomyr.Travel».

Останні проекти: «Неслабка стать» (школа самооборони для жінок та дівчат), «Від ідеї до успіху» (підприємницький інтенсив для жінок), «Жінки незвичайних професій» (про гендерну сегрегацію на ринку праці).

Контакти: davydenko_ov@ukr.net

Казанська Альона – студентка юридичного факультету Київського національного університету ім. Т. Шевченка, ромська активістка.

Дослідницькі інтереси: історична пам'ять, правозахисна діяльність, права людини.

Останні проекти: учасниця міжнародного проекту «Зневажений геноцид» (збереження історичної пам'яті про жертв ромського геноциду на території України).

Контакти:

a.kazansckaya@gmail.com

Карпов Володимир – технічний адміністратор дистанційних онлайн-проектів та адміністратор веб-порталу ГІАЦ «КРОНА», сторінки організації у Facebook.

Дослідницькі інтереси: гендерні дослідження, глобалізація, дистанційне навчання.

Останні проекти: антидискримінаційна експертиза проектів підручників для загальноосвітніх навчальних закладів.

Контакти:

vladimir.tasso@gmail.com

Курлович Аліна – власна кореспондентка, активістка ГІАЦ «КРОНА», журналістка телеканалу «АТН» (Агентство телебачення «Новини», Харків), позаштатна кореспондентка газети «Слобідський край».

Дослідницькі інтереси: бізнес-ко-

мунікації, прикладна психологія, історія і досягнення жінок, гендерна теорія, журналістика, поетика.

Контакти:

alinakurlovich24@gmail.com

Ладика Ірина – студентка 4-го курсу факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка.

Дослідницькі інтереси: гендер, гендерний дискурс у медіа, гендерно-чутлива журналістика.

Останні проекти: участь у Літній школі журналістики газети «День», фестивалі «Праволюдність:

Медіафест», конкурс студентських журналістських робіт, присвячений 70-річчю Декларації про права людини (3 місце).

Контакти: irynaladyka@gmail.com

Малиновська Наталія – кандидатка політичних наук, викладачка кафедри політології та національної безпеки і директорка Центру соціальних досліджень Національного університету «Острозька академія».

Дослідницькі інтереси: зовнішня політика, міжнародні відносини та геополітика, політика і релігія, політика та іслам, вибори та виборчі системи.

Останні проекти: координаторка Всеукраїнської ініціативи «Активна Громада: право вибору» у м. Рівне від ВГО Інститут «Республіка»;

учасниця програми «Аналіз політики: від теорії до дії» Київської школи економіки; Учасниця VII Міжнародної молодіжної літньої школи ісламознавства «Іслам та соціальний розвиток: історія та сучасність».

Контакти:

nataliia.malynovska@oa.edu.ua

Марценюк Тамара – кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри соціології Києво-Могилянської академії, гостьова дослідниця за програмою ім. Фулбрайта у Колумбійському університеті (2017-2018, США).

Дослідницькі інтереси: соціологія гендера, соціальна структура суспільства, соціальна нерівність і соціальні проблеми, жіночий, чоловічий та ЛГБТ-рухи; розмаїття (diversity), публічна соціологія.

Останні проекти: авторство книг «Чому не варто боятися фемінізму?» («Комора», 2018), «Гендер для всіх. Виклик стереотипам» («Основи», 2017), авторський проект «Правозахисниці, які змінують Україну» в Українській гельсінській спілці з прав людини.

Контакти: tarakuta@gmail.com

Масалітіна Олена – кандидатка філологічних наук, віце-голова Ради ГО «Edcamp Ukraine», радниця міністерки освіти і науки України з питань гендерної рівності та протидії дискримінації в освіті, експертка ГІАЦ «КРОНА».

Дослідницькі інтереси: освіта дорослих, підвищення педагогічної кваліфікації, антидискримінаційна експертиза, гендер і освіта, гендерночутлива мова.

Останні проекти: Четверта національна (не)конференція для шкільних педагогів Edcamp Ukraine 2018, ЕдМандри, антидискримінаційна експертиза підручників.

Контакти:

omasalitina@edpro.agency

Потарська Ніна – консультантка Міжнародної жіночої ліги за мир і свободу (Женева).

Дослідницькі інтереси: конфлікти, права жінок та участь жінок у миротворчості.

Останні проекти: моніторинг потреб та дотримання прав жінок, які живуть у зоні конфлікту, гендерно-інклюзивна медіація конфліктів, подача звітів про порушення прав жінок по системі ООН, збір наративів і проведення досліджень на Сході України з обома сторонами конфлікту.

Контакти: n.potarska@wilpf.ch

- Велика електронна бібліотека книжок, збірників, посібників, матеріалів та статей з гендерної тематики
- Можливість пройти дистанційне онлайн-навчання на двох рівнях – базовому і поглибленому
- Резонансні тематичні новини з усього світу
- Експертні публікації та коментарі
- Аудіо- та відеоматеріали
- Електронна версія всіх номерів гендерного журналу «Я»
- Гендерне законодавство і глосарій
- Електронна версія власних видань нашого центру

А також багато іншої інформації та сервісів для всіх, хто цікавиться гендером

Для пропозиції матеріалів достатньо надіслати статтю або просто повідомлення в будь-якому зручному для Вас форматі на адресу

center.krona@gmail.com

У ПОШУКАХ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ

(російською мовою)

Методичний посібник пропонує в легкій і захопливій формі замислитися над сутністю сучасного навчально-виховного процесу, усім разом – педагогам дитячого садка і школи, батькам, адміністрації – пошукати шляхи та способи реалізації гендерного виховання, щоб створити умови для всебічного розвитку наших дітей, допомогти їм вирости щасливими й успішними.

У книзі докладно описано можливі напрями такої роботи у межах перших двох ступенів освіти. Особливістю видання стало те, що його авторський колектив – це люди, які саме й працюють у дитсадках і школах, а також в університетах, і які спілкуються з різновіковою аудиторією. Їхній особистий досвід практичної реалізації гендерного виховання надасть реальну допомогу тим, у кого є бажання впроваджувати подібні інновації у своїх навчальних закладах.

Посібник буде корисний усім, хто працює в дошкільній і шкільній освіті, студентству педагогічних спеціальностей, батькам, бабусям і дідусям, дітям, усім, хто цікавиться гендерною тематикою, проблемами сучасної освіти й виховання.

Електронна версія видання доступна на нашому порталі **www.krona.org.ua**. Отримання друкованої версії можливе за попередньою домовленістю

БИТИ
ЗНАЧИТЪ
НЕ ЛЮБИТИ

public cafe